

Geçmiş Asırlarda Hayat Sahneleri

Bir hükümet emri ile çocuklara varınca silâhlanmış payitaht halkı

Silâh taşıma yasağı zamanımızda da yürürlükte olan yasaklardandır; zabıta memurları, sık sık, bilhassa vurucu kabadayı makûlelerinin ve ayak takımının kesafet üzere bulunduğu kahvehanelere ve meyhanelere girip silâh araştırmalar ve ekseriya da taşıması yasak kama, bıçak, sustalı ve tabancalar bulup silâhları müsadere ve taşıyanları adliyeye teslim ederler.

Türklerde silâh taşımak yiğitliğin şânından sayıldığı için asırlar boyunca, uygunsuz takımı tarafından taşınmış dahi olsa, bir silâh yasağı düşünülmemişti. İlk mühim silâh yasağı, on dokuzuncu asır başında, ikinci Mahmud zamanında bu padişahın has mutemedi Hâlet Efendinin ikbal devrinde konmuştu; şöyle ki:

Hâlet Efendinin kötü siyaseti, devletin başına Mora ihtilâlini dolandırdı. 1820 yılında, İstanbul Rumlarının ayaklanarak Müslümanları katliâm edeceği rivayeti çıktı, hükümet büyük bir tedbirsizliğe düşerek, silâh taşıyagelenlerden maada bütün İstanbul Müslümanlarının silâhlanmasını emretti. Bu emir, büyük şehir halkını bir taraftan fevkalâde heyecana düşürdü, bir taraftan da tüysüz oğlancıklara varınca silâhlanan İstanbul halkının ipsiz sapsiz uygunsuz takımı türlü rezale ve kepezeliğe fırsat buldu. O devri yaşamış olanlardan Şâni Zade Atullah Efendi, meşhur tarihinde manzarayı «Ahvali Âsîtâ» başlığı altında şöyle tasvir ediyor:

«Ötedenberi garip hallerle tanınmış İstanbullular, bu sefer de, silâhını bir nevi süs ve ziyet ve çocuk oyuncuğı haline getirdiler. Gece ve gündüz, mahalle aralarında, sokaklarda, evlerin pencerelerinden, kayıklarda, iskelelerde, cami avlularında, hasılı her yerde ve boş yere, kestane fişegi gibi tüfek ve tabanca atmağa başladılar; İstanbul silâh sesleriyle inleyip durdu ve silâh sesinden, bir kaza kurşununa kur-

ban olurum korkusundan kendileri de serseme dönüp perişan oldular. Kaza kurşunu ile kimi anasını babasını, kimi arkadaşını, zevce veya hemşiresini öldürdü; bu vesile ile hezele güruhu ise kasdı menfaatle kan döktüler. Bazı eşkiya sarraf evlerinin kapılarını kırıp girdiler; böyle tecavüzlere uğrayanlar malını canına feda edip şikâyetle bulunamazlardı; Unkapanı tüccarından Hacı Halil Ağanın bir çuval içinde ve hammal sırtında sarrafına gönderdiği yedi bin beş yüz kuruşu Asmaaltında silâhlı hammallar tarafından çevrilip yağma edildi. Bir kısmı da dükkânlara girip: «Sefere gideriz» diye pabuç, çizme, e-bise ve eşya gazbedip: «Bazirgân hakkını helâl eyle!» diye ellerini kollarını sallayarak çıkıp giderlerdi; dükkân sahiplerinden ağzını açanlar hemen katlolunurdu. İş bu hale döğülünce, ilk emrin tamamen aksi, bir silâh taşıma yasağı çıkarmıyacağından, sokaklarda, evlerde silâh atılması yasak edildi. Uygunsuz takımının, soyguncu makulesinin takibi için de Yeniçeri Ağasına emir verildi.

Bir sefahat devri ve tuhaf bir israf yasağı

Tarihimizde rastlanan garabetlerden 1821 yılında çıkmış fakat gereği gibi tatbik edilememiş bir israf yasağı vardır. Bu tarihlerde, ki «Devlet Kâhyası» diye anılan Nişancı Hâlet Efendinin İkinci Mahmud avucunun içine alıp koca İmparatorluğu çiftliği gibi idare ettiği devirde, devlet erkân ve ricali arasında bir debdebe, tantana, ihtişam ve lüks merakı dolu dizgin alıp yürümüşü. Konakların, yalıların içi, bir-bir gece masallarını andıran bir zenginlikte idi, harem takımı ise âdetâ yekdiğeri ile rekabet derecesine bir israf ve sefahate dalmıştı. Hanımefendiler şöyle dursun, haremdeki kâhya kadınlar, câriyeler, hizmetçiler şöyle dursun, dışarıda ayvalara ve seyislere, at uşaklarına varınca, en âlâ çuharlardan kesilmiş sırmalı esvaplar içinde idi. Lüks ve israf, kâşânelerin döşemesi daya-

ması, bendegânın kılık ve kıyafeti ile de kalmıyordu, büyüklerin konak ve yalılarında mutfak masrafları da akıl durduracak derecede idi; her gün, âdetâ ziyafet sofraları kurulum nam için, şân için bu sofraların başına yüzlerce yârân, bendegân dalkavuk oturtulurdu; çorbası, sebzesi, eti, böreği, pilâvi zerdesi, tatlısı ve hoşafı, envai meyva, dondurma, şekerleme, reçeller, çerezlerle sofralara kırk, elli kap şey taşınırdı. Aşçısının hüner ve mahareti ile övünmek devrin bir modası halinde idi; aşçılardan, mâlûm yemeklerin hazırlanmasında ustalıktan başka yeni yeni yemekler icad etmesi beklenirdi. Hele ramazanlarda iftar sofraları, ziyafetleri, eski Roma İmparatorlarının zamanını gölgede bırakacak bir hal alırdı. Pek tabiidir ki bu israfa, ne kadar dolgun olsun, hiç bir maaş kifayet etmiyeceğinden, erkân ve rical, rüşvet kapılarını da o ölçüde açmışlardı. Hâlet Efendinin sofralarına gelince, bazan konağın içinde yer bulunamadığından bahçeye kurulum, her zaman için 200 den aşağı dâvetlisi olmazdı. Bu haller, pek yerinde olarak kendisini ve etrafını halkın diline düşürmüştü. Bunun üzerine efendi padişâha, bir israf yasağı çıkartmış, ve işe yemekten başlamıştı; Bu yasak emrinin kısaltılmış sureti şudur: «...İsraf günahdır, bundan böyle evlerde nihayet beş tür-lüden yedi türlüye kadar yemek pişirilebilir, yedi türlüden fazla yemek pişirilmeyecektir.» Fakat yasak kâğıt üzerinde kaldı; bu israf ve sefâhet düşkünlüğü Hâlet Efendinin padişâh gazabına uğradığı zamana kadar devam etti.

Ay - Yıldız yasağı

İkinci Mahmud zamanında kırmızı zemin üzerine beyaz Ay-Yıldız Türk bayrağı olarak kabul edildikten sonra; halk, her tarafta, ay yıldızı bir süs motifi olarak kullanmağa başladı. Seyyar esnaf takımlarına, dükkân sahipleri kapılarına, pencerelerine, duvarlarına, birer ay-yıldız nakşettiler, arabalar, sürücü beyeirleri ay-yıldızlarla süslendi.

Hükümet bu merakı iyi karşılamadı, ay-yıldızın kadir ve kıymetini, şerefini korumak için, resmî dairelerde ve askerî üniformalarda icabeden yerlerden ve bayrağımızdan gayri ay-yıldız kullanılmamasını şiddetle yasak etti. Fakat bir müddet sonra, bu yasakda tavsadı. Maalesef zamanımızda da, ay-yıldız motifi, meselâ bazı kundura boyacılarının süslü sandıkları gibi, lââyık olmadıkları yerlerde kullanılmaktadır.

Kahvehanelerde devlet sohbeti

Vak'anüvislerimiz tarafından «siyasetten bahsetmek» yerine kullanılan «devlet sohbeti» pek güzel bir tâbirdir. Türkiyenin mutlakiyeti mutlaka ile idare edildiği asırlarda, devlet sohbetinin ne kadar tehlikeli olduğunu yazmağa lüzum yoktur. Fakat bunun yasak olarak ilânı ilk defa Alemdar Mustata Paşa zamanında görülür. Bir hükümet darbesiyle ikinci Mahmudu tahta oturtan bu namli vezir, o zamanlar en azgın ve küstah devirlerini yaşayan yeniçerileri de sindirdikten sonra devlet sohbetini yasak etmiş, han-lara, hamamlara ve bilhassa kahvehanelere de sayısız hesapsız hafiyeler koymuştu. Kahvehanelerde siyasetten bahsedenleri derhal yakalayıp dil suçlarının cezasına göre hapse attırdıktan sonra bu gibi sohbetlerin yapıldığı kahvehaneleri de derhal kapattırmıştı. Suçu, siyasetten bahseden adamın ağzını kapatmamaktan ibâret olan kahveci, semtinin veya mahallesinin şeref ve hay siyet sahiplerinden mazbut kimse ise, itibarının kırılmaması için, kahvesi zabıta tarafından hakaretle kapanmaz, akşamdan kendisine haber verilir, ertesi günü de adamcağız kahvesini açmaz, zabıta memurları gelip kapalı kahvehanenin kapısını mühürlerler idi. Devlet sohbeti yasağının pek insafsız ve kanlı bir şekil aldığı zaman ise, İkinci Mahmudun mutemedi ve gözdesi meşhur Hâlet efendinin ikbal devridir. O devirde, hükümetin siyasetini tenkit şöyle dursun, Hâlet Efendi ile yârânının hakkında

küçük bir söz söylemek, hattâ imada bulunmak, hattâ isimlerini ağza almak, en hafifinden sürgün edilmek için kâfiydi; bu devirde «devlet sohbeti» suçu ile pek çok kimse derhal idam olunmuşlardır. Vak'anüvis Şâni Zade 1820 vakayyi arasında yazıyor:

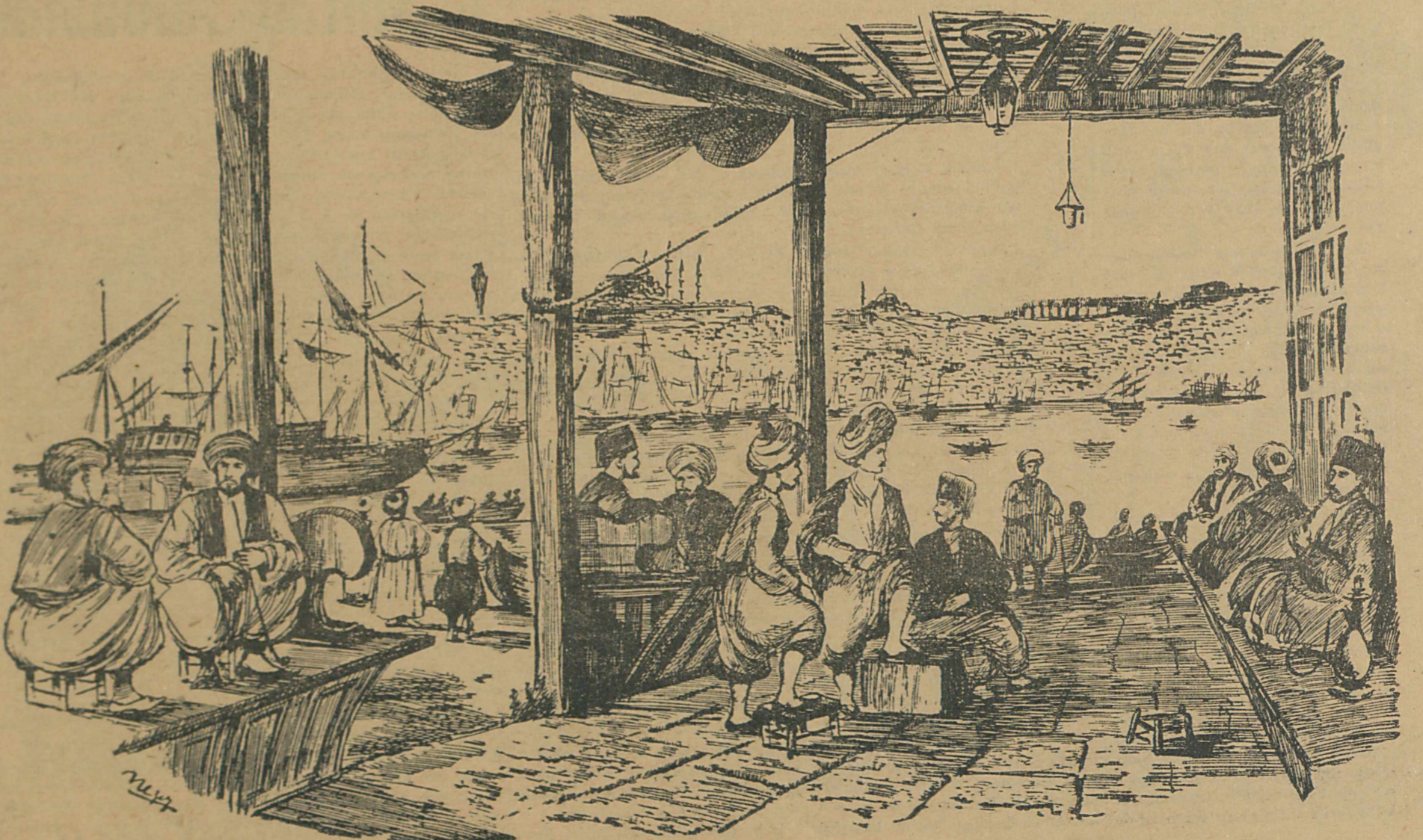
«Bazı kibar hakkında lisanını hifzetmediğinden Ahmed Paşa adındaki şahıs Çenberlitaşa Elçi hanı önünde, yine aynı suçtan bir fakir derviş de Parmakkapıda asıldılar!!!».

Bir terzi hesabı

1884 de İkinci Abdülhamid devrinde devlet ricalından bir izzetli, utufetli Mehmed Selim Beyefendi, bir yıl içinde terzisine yalnız 46 lira 30 kuruş ödemiştir. Bu terzi faturasının sureti şudur.

- Kuruş.
- 400 İçi ipek astarlı 1 redingot,
 - 550 Arabacı ile seyis için birer takım esvap.
 - 750 Tekrar 1 redingot ve âlâ kazmirden 2 pantolon.
 - 425 Siyah çuha üniforma
 - 400 vatalı palto
 - 100 Kapı oğlanına 1 takım hazır esvap
 - 70 kâhyaya şayak pantolon
 - 550 Bir açık renk kazmir pardesü, 1 siyah kazmir pantolon, 1 yelek, 1 pike yelek
 - 90 1 beyaz fanila pantolon
 - 250 2 adet Çin fanilasından caket
 - 325 Konak bendegânından Ahmed Ağa ile mektepli oğluna birer kat esvap

Geçen asrın başlarında kahvelerde siyasetten, devlet adamlarının icraatından bahsetmek şiddetle yasaktı; en hafif cezası sürgüne gönderilmektir. Kahveler hafiyelerle dolu idi ve halk bunlara «böcek» derdi. Bu yasağın devamınca, ayak takımı müstesnâ kahvehanelere çıkılmaz olmuştu.

bu müdâfadan sonra Rusların eline düştü. Ruslar burada asker ve abaliden bütün müstümanları vahşiyane katliâm etti. Birinci Abdülhamid'in bu felâket haberinin raporunu okurken bir fenalık geçirdi. Ve bu teessür buhranını ağır bir felâç darbesiyle ölüm takib etti. Bahçeka pada yaptırdığı hayır müesseselerinin yanındaki türbesine defnedildi.

BİRİNCİ SULTAN ABDÜLHAMİD DEVİRİNİN KRONOLOJİSİ

- 1773 Birinci Abdülhamid'in cülûsu.
- 1774 Sadırazam Muhsinzade Mehmed Paşanın vefatı; İzzet Mehmed Paşanın sadareti
- 1774 Rusya ile suh; Küçük Kaynarca muahedesi. Ruslar, Prusya ve Avusturyaya karşı Türkiyeden fazla arazi istemiyebileceklerine söz vermişlerdi. Bundan oturu bu muahedede hile yollarına saparak Osmanlı İmparatorluğunun istiklâline uymayan bir takım siyasi ve dinî imtiyazlar almağa çalıştılar. Hileli tâbir ve ifadeler kullandılar ve mânâlı tekrarlar yaparak bunu temin ettiler. Muahede metninin hulâsası: Kırım Hânlığı müstakil bir devlet olmuştur. Kırımlılar tarafından Cengiz hanedanından seçilen Hânlar hiçbir devlete tâbi olmayacaktır. Türkiye ve Rusya Kırım işlerine müdahale etmeyecekler. Yalnız İslâm olmaları münasebetle şer'î işlerde Osmanlı Padişahını halife olarak tanıyacaklardır. Kabartay arazisi, Yenikale, Kerç, Dinyester ile Buğ nehri arasındaki memleketler ve bu arada Kılburun kalesi Rusyaya terk edilmiştir. Her iki devlet istediği yerde kale yapabilecektir. Rusyanın İstanbul'da daimî bir elçisi bulunacak ve kendisine Babıâli nezdinde en muteber elçiye gösterilen muamele gösterilecektir. Osmanlı Devleti hristiyan tebaasıle kiliselerini siyanet edecektir. Rusya elçilerinin İstanbul'daki ortodoks kiliselerini korumasına müsaade edilecektir. Rusya tebaasına ve rûhbanına Kudüs ve diğer mukaddes ziyaret yerlerini gezmelerine müsaade olunacaktır. Rusya Karadenizde serbestçe gemi inşa edebilecek ve bunları bütün denizlerde yüzdürebilecektir. Rusya devleti lüzum göreceği yerlerde tebaası olsun olmasın konsoloslar bulundurabilecektir. Rusyaya, Beyoğlunda bir kilise inşası için müsaade

olunacaktır. Rusya bütün Bucak memleketini, Akkırman, Kılı ve İsmail kalelerini ve Bender kalesini Türkiyeye iade edecektir. Bütün Eflâk ve Buğdan memleketlerini bütün şehir ve kalelerle keza Türkiyeye iade edecektir. Türkiye bu memleketlerde bir umumî af ilân edecektir. Eflâk ve Buğdan beyleri İstanbul'da bire maslahatgüzar bulunduracaklar ve bunlar birer sefir muamelesi görecektir. Rus sefirlerinin Eflâk ve Buğdan menfaatlerine dair arzedecekleri hususlar Babıâli tarafından hürmetle telâkki olunacaktır. Rusya Akdenizde zaptettiği adaları Türkiyeye iade edecektir. Türkiye bu adalar halkı için bir umumî af ilân edecektir. Azak kalesi Rusya tarafından tahkim olunabilecektir. Belgrad muahedesi mülga addedilmiştir. Türkiye Rusyaya 4.000.000 ruble (15.000 kese yani 7.500.000 kuruş) harb tazminatı verecektir.

- 1775 Sadırazam İzzet Mehmed Paşanın azli; Derviş Mehmed Paşanın sadareti.
- 1775 Bir İspanyol donanmasının Cezayire hücumu ve karaya asker çıkarması; fakat Cezayir dilâverleri tarafından İspanyolların denize dökülmesi.
- 1776 Valilerin maiyetinde kullanılan ve türlü yolsuzlukları, çapulculukları ve hattâ şekavetleri görülebilen levend askerinin kaldırılması; ki halk bu askere «levend eşkiyası» derdi.
- 1776 İstanbul'da Bahçekapısında Birinci Abdülhamid hayratının yapısına başlanması (bir imaret, bir medrese, bir sebül ve çeşme ve türbe. Zamanımızda imaretin yerine Dördüncü Vakıf hanı yapılmış bulunmaktadır; sebül ve çeşme Gülhane Parkı karşısına nakledilmiştir. Medrese ile türbe yerindedir; medrese Zahire Borsası olmuştur).
- 1777 Sadırazam Derviş Mehmed Paşanın azli; Darendeli Mehmed Paşanın sadareti.
- 1777 Arabistanda Neced'de Mehmed bin Abdülvehhab'ın ve Vehabilerin zihuru (İslâm akidelerine çok aykırı bir mezhebin müessesisi olan bu adam ile başına toplananlar bilâhare devlete büyük bir gaile çıkaracaktır).
- 1777 Rusların artık tamamen müstakil bir devlet olan Kırım Hânlığının iç işlerini karıştırması ve bu devletin iç işlerine müdahale vesilesi araması. Ruslara âlet olan bir hizbin Devletgiray Hân yerine Şahingirayın Hânlığını istemesi ve himaye

(Devamı 138 inci sayfada)

Ruhsah Sultan

Bugün elimizde, Birinci Abdülhamid tarafından mâşukası Ruhsah Sultana yazılmış beş mektub vardır. Bunlar, Topkapı Sarayı evrak hazinesindedir. Bu mektubların beşi de, hazmetli âşıktan kendi kulu, cariyesi olan mâşukasına göz yaşlarıyla yazılmıştır.

Koca âşık, bir başka gün de mâşukasını şöyle davet ediyor:

«Abdülhamid'in cânı Ruhsâh..»

«Kuşca canım, efendim yoluna feda olsun. Hak Taalâmın birliği hakkı için bilersiz. Kademin türabına yüzüm yazıyım.

Yaşlı Padişahın başka bir davet tezkeresi:

«Efendim

«Hamid sana kurban olsun. Bu gece teşrifinle kulunu ihya eyle. Billâhi sabra mecalim kalmadı. Hem ayın iptida gecesidir, kerem senindir. Bu gece kendimi güçle zaptettim. Ayağımı öpeyim, Allâhü Taalâ aşkına beni bu gece mahzun eyleme efendim. Sana kul ve kurban olayım efendim.»

Birinci Abdülhamid, mâşukasına yazdığı diğer uzunca bir mektubunda: «... Bu gece de gelmezsen bilirim ki bana muhabbetin yoktur. Benim bu halime düşmanım bile rahmeder. Akşam ve sabah, gelip bir lâhza oturmak iş değildir. Kulun ayağına gider, yüzünü sürerdi, beni istemezsin diye gitmedim.. Öürsem, sen ne olursun diye düşünüyorum. Sen de böyle edince ölüm bana hayır geliyor.» diyor.

Birinci Sultan Abdülhamide kendi tâbirıyla «hayır» olan ölüm, pek âni olarak geldi. Haşmetli âşık ölüncü, cefakâr mâşuka ne oldu?! Bir hiç!.. Osmanlı sarayının muazzam harem dairesinde alelâde bir kadın oluverdi... Birinci Abdülhamid'in ayaklarına yüz ve göz sürdüğü Ruhsâh, bundan sonra başını taştan taş vurabilirdi!

Birinci Abdülhamid'in el yazısı ile güzel Ruhsâh'a bir mektubu.

«Ruhsâhım, Hamid'in sana kurban ola..»

«Cenabı Hallâkı âlem cemii mahlûketin hâlikidir. Bir kusur ile azab eylemez. Efendim, sana bend olmuş bir kulunum, ister darbeyle, ister öldür, sana teslimim. Bu gece gel, niyazımdır. Billâhi sebebi illetim ve belki mevtim olursun. Ayağın altına yüzüm, gözüm sürerek rica ederim Kendimi zaptedemiyorum billâhilâzim!..»

روح و جسم
سقاواته او

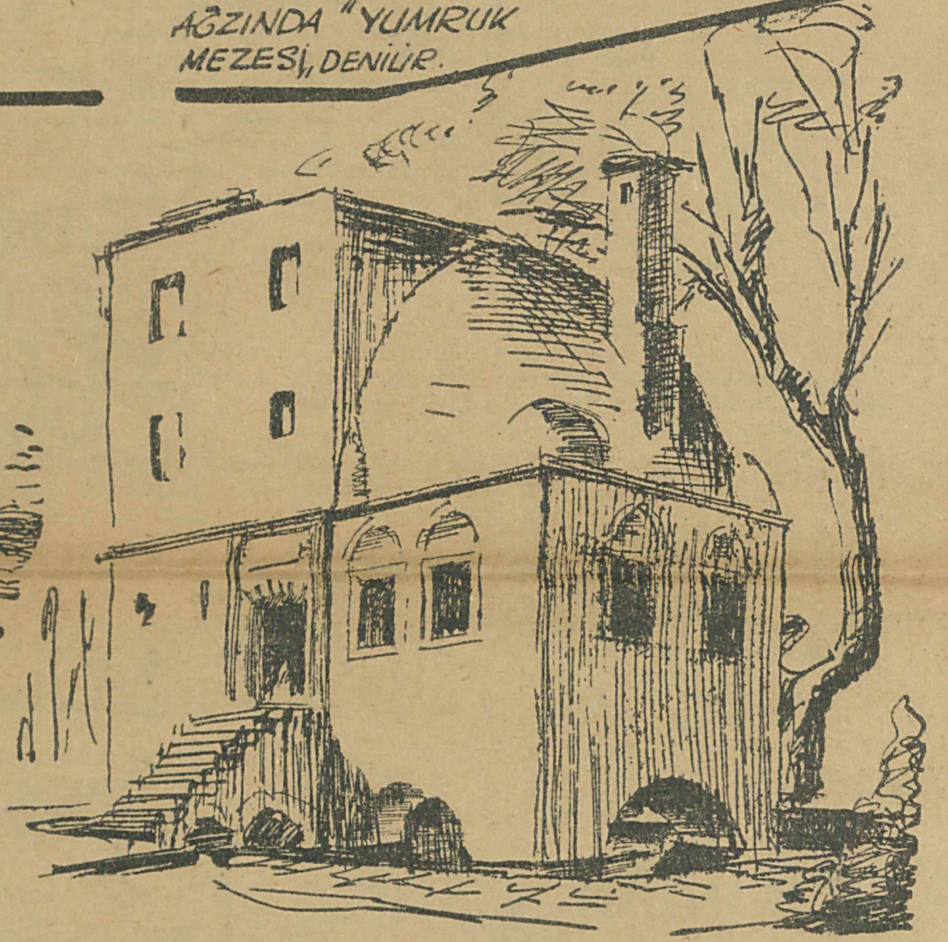
صنای خلود عالم جمیع مخلوقات خالصه
رضای حضور ائمه ائمه
اهد بر فوکر استونی ضد الله
اولدر سقاواته او
مالای سست علم و مکی مومتم او
ایضاک الله نور کوزم سور
رحا ادرم کدی ضیاط او
مابنه العلم

Tarihimizden Garib ve Meraklı Şeyler

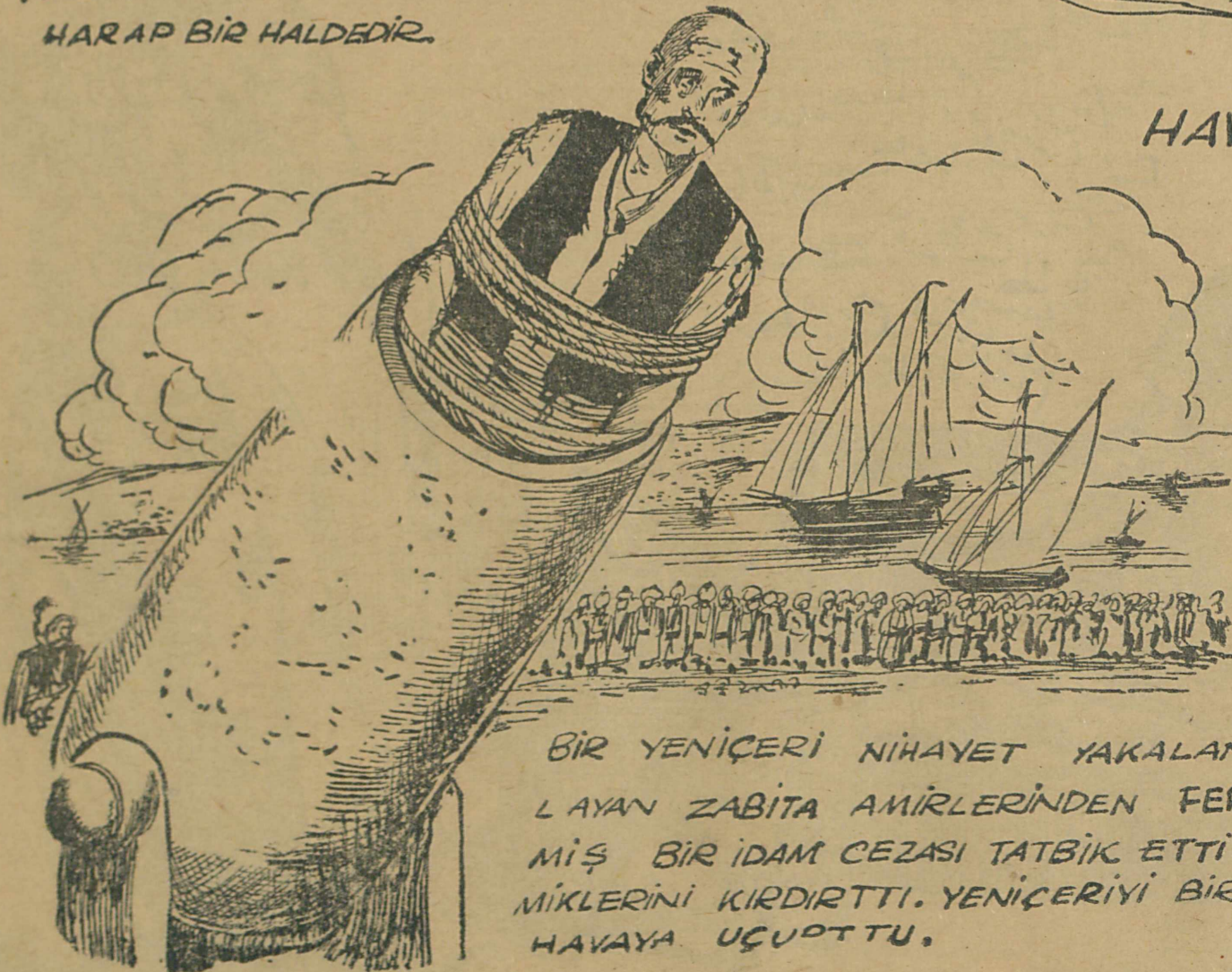

AYAKLI MEYHANE
MEYHANELERİN MÜŞTERİSİ OLAMI-
YACAK BALDIRI ÇIPLAK GÜRUHUNA
RAKI VE ŞARAP SATAN VE HEPSİ DE
ERMENİ OLAN BİR TAKİM ADAMLARDI.
BELLERİNE UCU MUSLUKLU VE İÇİ
İÇKİ DOLU UZUN BİR BARSAK
SARARLARDI. KUŞAKLARINDAN ÇIKAR-
DIKLARI KADEHI DOLDURUP SOKAK ORTASIN-
DA MÜŞTERİLERİNE SUNARLARDI.
MEZE, İÇENİN EL TERSİ İLE AĞZINI
SILMESİNDEN İBARETTİ Kİ HALK
AĞZINDA "YUMRUK
MEZESİ, DENİLİR.

SIYAVUŞ PAŞA KASR

İSTANBUL'DA BAKIRKÖY CİVARINDA
MİMAR SİNAN YAPISI BİR ŞAHESERDİR.
BÜYÜK BİR HAVUZUN ORTASINDA OLUP
KASRA BİR KÖPRÜ İLE GECİLİR. HALEN
HARAP BİR HALDEDİR.

HAVAYA UÇURULAN YENİÇERİ

ÜÇÜNCÜ MURAT ZAMA-
NINDA BİR İMAMIN
GENÇ VE GÜZEL
KARISINI KAÇIRAN
VE KADINI, SAÇLARINI
KEŞEREK YENİÇERİ
CİVELEĞİ KIYAFETİYLE
KAHVE VE MEYHANE-
LERDE GEZDIREREK
BİR BEKAR ODASINDA
YATIP KALKAN ZİPİR

BİR YENİÇERİ NİHAYET YAKALANDI. KENDİSİNİ YAKA-
LAYAN ZABITA AMİRLERİNDEN FERHAT AĞA GÖRÜLME-
MİŞ BİR İDAM CEZASI TATBİK ETTİ. AYAK VE BACAK KE-
MİKLERİNİ KIRDIRTTI. YENİÇERİYİ BİR HAVAN TOPU İLE
HAVAYA UÇUPTTU.

Esnaf ve Zanaat Ehli. Ordu - Esnaf Alayları

Eski cemiyet hayatımızda, geçim yolunu devlet kapısı dışında arayarak ticaret ve zanaat ile meşgul olmak, bir dükkân açmak, imalâthane kurmak serbest değildi, «gedik» denilen bir tahdide tâbidi ve her sınıf esnaf ve san'atkâr loncalar halinde toplanmıştı: her lonca mensubu sıkı ve müselsel bir kefaletle bağlanmıştı. Gedik sahibi ölüncü dükkân veya imalâthane, o için başında bulunmak, çalışmak şartile evlâdına kalırdı. Evlâdı yok ise, veya baba mesleğini terk etmiş ise o «gedik» malûl addedilir ve lonca tarafından, kendi başına dükkân veya imalâthane sahibi olmağa lâyık addedilen bir kalfaya devrolunurdu; eski gedik sahibinin veresine, işi terkedene evlâdına da dükkânda veya imalâthanedeki kalan malın, alât ve edevatın değer bedeli ile gedige takdir edilen bir peştemallik bedeli ödenirdi.

Her loncanın reisi olarak bir «pir» i, inzibat âmiri olarak da bir «yiğitbaşı» sı vardı; bunlar o lonca mensubları tarafından seçilir ve kaydi hayat ile o mevkiye kalırlardı. Her loncanın hükümet ile olan münasebetini temin eden bir de «kâhya, kethuda» sı vardı; bunları da hükümet tayin ederdi; kethuda işten, meslekten gelme değildi, «doğru adam» olarak tanınmış ve kâtib sınıfından tefmayüz etmiş kimselerdi. Memur olduğu loncanın idari ve malî işlerini murakabe eder ve lonca mensublarının devletçe olan işlerini takip eder, her hangi bir yolsuzluktan ve suiistimalden devlete karşı mes'ul olurdu.

Her loncanın bir tasarruf sandığı vardı. Lonca mensubları; gedik sahibi, kalfası, çırağı, ustası, ameli, kazancından, yevyimesinden yünde bir veya iki bu sandığa muayyen bir para yatırmağa mecburdu; her hangi bir felâket karşısında bu sandıktan yardım görür, kendisine mahlûlden bir gedik alınacağı zamanda parası yetmezse, sandık ikrazda bulunurdu. Kethudaların yevmiye hesabı istihkakları da sandıktan ödenirdi. Onun içindir ki başlıbaşına bir sandık idare edemeyecek kadar az olan esnaf, kendilerine iş olarak bağlı daha kalabalık bir esnaf zümresine «yamak» adile bağlanırdı. Meselâ uncular, un elekçileri, buğday çalkayıcılar, kalburcular ve nişastacılar değirmencilerin yamağı addedilmişti.

Aynı iş ile meşgul zanaat ehli ve esnaf umumiyetle bir büyük han içinde yahud bir çarşıda, bir çarşının bir bölümünde toplanmış olurdu; meselâ İstanbulda Büyük Sarac Hanı (Sarachane), Ketenciler Hanı, Fermenciler çarşısı, Dökmeciler çarşısı, Mısır çarşısı (Baharatçılar), Kürkçü Hanı, Yağkapanı, Balkapanı, Örücüler, Sırmakış Hanı... ve daha bunlara benzer yüzlerce isim hatırlanabilir. Zanaat ehli ile esnafın bekâr uşakları da (Bu eserde İstanbulda Bekâr Uşakları yazısına bakınız) bekâr hanlarında otururlar, bu hanlara da lonca kefaleti ile alınırlar ve şehir âsâyiş ve huzurunu bozacak hallere mâni olacak sıkı inzibatî tedbirler alınırdı.

Evliya Çelebi, Seyahatnamesinin birinci cildinde İstanbul şehrinin tasvir ederken yer yer büyük şehrin zanaat ehli ve esnafının hayatını pek canlı ve renkli olarak tasvir ediyor; meselâ Kasımpaşa bahsindedir:

«Ezcümle debbâğlar esnafı gümrah taifedir. Üç yüz kadar büyük kârhaneleri vardır ki her birinde yirmişer, otuzar geberdest pehlivanlar işler... sarı sahtiyani, kırmızı köselesi ve tutkallı meşhurdur. Bu taife, aralarına bir kanlı veya hırsız girse cümlesi baş kaldırıp o mücrimi hâkime vermezler. Amma o mücrim de ölüncüye dek bunların içinden halâs olamaz,

Istanbulun büyük hanlarından Üçüncü Mustafa devrinde yapılan Büyük Yeni Han

bu hizmete tayin edilerek sana'ü öğrenir ve haramilikten geçer» diyor; ve yine aynı semtte bir «Terziler çarşısı» olduğunu kaydederek «Kasımpaşa terzileri Cezayir biçimi elbiseler biçerler ve öyle iğne vururlar ki İstanbul üstadları ona benzer iğne vurmağa kadir olamazlar» diyor. Bu büyük muharrir Yedikule dışındaki debbâğhaneleri de şöyle anlatıyor: «Fetihden sonra Sultan Mehmed cümle selhaneleri ve debbâğhaneleri buraya koyup mamur etmiş idi. Üç yüz aded debbâğhane, elli aded tutkallı kârhanesi, leb-i-deryada yetmiş ader kirişçi kârhanesi vardır. Amma bu esnafın cümlesi bekâr

taifesidir. Muharebelerde orduyu hümayuna beş bin tuvâna debbâğ bekâr şehbazları çıkar ki her biri birer âhene benzer».

Esnaf ve zanaat ehli bekârlarının oturdukları bekâr hanları ve bekâr odaları hakkında da Evliya Çelebi Seyahatnamesinde şirin, canlı ve renkli tasvirler vardır; büyük muharrir İstanbul cildinde: «En büyük bekâr odaları Yoğgeçen odalarıdır, dört yüz höcredir; lüzumunda bin aded eli silâhlı yiğit çıkarır. Sonra Mercan Yokuşunda sekiz aded bekâr hanında pabuccu bekârları sakın olup sekiz bin nefer bekâr yiğitlerdir. Cebehane bekârları odaları Mahmudpaşada, hilâlcı be-

kârları odaları Süleymaniye'dedir. Kırk kadar bekârhaneye de Atpazarındadır; kırk büyük odalar Karamandadır, Gedikpaşa bekâr odaları, Unkapanında tersanenin azebleri sakın olur yedi aded bekârhaneye ve daha bir çok bekâr hanları vardır ki bunların hepsinde birer ikişer yüz bekâr yiğitler sakın olur, sarıca arı erler, şahbazlardır» diyor. Mercandaki odalarda oturan pabuccu bekârları hakkında da bir fıkra naklediyor: «Bir kere Sultan Süleyman Han yeniçerilere dilgîr olarak gazâb âlûd olduktaki buyurdular ki: — Terbiyeli olun.. Yoksa sizi Mercan çarşısında pabuccu bekârlarına kırdırım!

dediler. Bu kelâm pabuccu bekârlarına vasil olduktaki derakab pürsilâh eli mustalı ve beli puşkalı kırk bin namdar yarar fetâlar Allah Allah diyerek bab-ı hümayundan içeri girdiler. Bir de Gülbangî Muhammedîye reha buldurunca Süleyman Han işitip bunların eşbehlerini huzuruna çağırıp: — Nedir şahbazlarım! dedikte onlar da: — Demin padişahımız pabuccu bekârlarını yeniçerileri kırmak için taleb etmişsiniz.. Ferman padişahımızdır.. İşte kırk bin yiğit hazırbaştır, eğer sabaha kalacak olsa seksen bine iblâğ ederiz.. Ferman! Dediklerinde Süleyman Han hazzedip: — Benden ne dilerseniz di-

BÜYÜK DEVLET ADAMI

Nevşehirli Damad İbrahim Paşa

Büyük vezir Nevşehirli Damad İbrahim Paşa ve çok sevdiği güzel İstan buldan Kağıthane

Büyük Türk veziri, sanat ve edebiyat hâmisî, Türk milletinin fikir ve sanat alanında yükselmesine ve Türk yurdunun imarına çalışmış devlet adamı; ilk Türk matbaasını açtıran ve bu suretle, Türk milletine en büyük ve şerefli hizmetlerden birini yapmış olan insan; 1664-1668 yılları arasında Ürgübün Muşkara köyünde doğdu; baabı Ali ağa isminde, Voyvodalıklarda bulunmuş bir zat idi. İbrahim Paşa, doğumundan yarım asır sonra Sadrâzam olduğundan doğduğu köyü büyüttü ve imar etmiş, Türkiye haritasına «Nevşehir» adı ile yeni bir şehir olarak hediye etmiştir.

İtikbalini temin etmek için genç yaşında İstanbula gelen Muşkara İbrahim, hemşehrilerinin delâleti ile sarayın Baltacılar ocağına neferlikle girmiş ve Dördüncü Mehmedin küçük oğlu şehzade Ahmedin hizmetine verilmişti; sadakati, nezaketi ve hizmeti ile bu prensin sevgi ve itimadını kazanmış, şehzade 1703 de Üçüncü Ahmed ünvanile Osmanlı tahtına oturunca, İbrahim ağaya da devlet kapısında ilerleme yolu açılmıştı; nihayet 1718 de Sadrâzam, Padişahın kızı Fatma Sultan ile evlenerek Osmanlı hanedanına damad oldu. İktidar mevkiinde 1730 yılına kadar on iki sene kaldı.

1711 de Rus Çarı Büyük Petro Prut mevkiinde Türklerin eâne esir düşmekten kendisini güçlkle kur-

tarmış, Azak kalesini Türklere bırakarak sulh imzalamıştı. Avusturya ve Venedikle yapılan bir harb de Avusturyalılara karşı mağlûbiyetimizle sona ermiş, İbrahim Paşanın Sadrâzam olduğu sırada imzalanan Pasarofça muahedesiyle, Belgradla beraber şimalî Sırbistan, şimalî Bosna ve garbî Eflak Avusturyaya verilmiş, Venedikliler de Morayı Trkiyeye terketmişti. İbrahim Paşa, sadareti müddetince Avrupa sınırları boyunca kurulmuş olan bu sulhü muhafazaya dikkat etti. Buna karşılık İranda Safevî hanedanı inkıraz halinde idi, şarkta kolaylıkla fütihat yapılabileceği zannedildi, İranla bir Şark harbi başladı ve İbrahim Paşanın Sadrâzamlığı boyunca sürdü; evvelâ bazı muvaffakiyetler elde edil, sonra kazanılan yerler elden çıktı, ağır zayıyat verildi. İbrahim Paşanın düşmanları bundan istifade ederek yeniçerileri ve İstanbulun ayak takımını teşvik ederek Payitahta 1730 ihtilâlini çıkardılar. İhtilâlin lideri olan Patrona Halil ismindeki bir baldırı çıplak serseri ile ayakdaşları — ki Halili gözleriyle gören Hollandalı ressam Van Moor bu adamın dalkılıç ve yalın ayaklı bir portresini yapmıştır — büyük veziri devirmeğe muvaffak oldu.

Sarayda idam olunan İbrahim Paşanın na'şî ihtilâlciler tarafından hakaretle sürüklendikten sonra yakınları tarafından Şehzadebaşında kendisi tarafından yapılmış

Darülhadisın caddeye bakan mezarlığına defnedildi.

Nevşehirli İbrahim Paşanın on iki senelik sadareti yukarıda da kaydedildiği gibi memlekette yüksek bir fikir ve sanat devri olmuş, İstanbul, yeryüzünün en güzel beldelerinden biri olarak imar edilmiş idi. Büyük Sadrâzam, Said Mehmed Efendi ve İbrahim Müteferrika ismindeki müteşebbislerini taassuba karşı himayesi altına alarak ilk Türk matbaasını açtırmış, Yalovada bir kâğıd imalâthanesi kurduğunuştur.

İstanbulda Üçüncü Ahmed için yapılan kasırlarda, devlet erkânının kâşanelerinde yazın çırağan eğlenceleri ve kışın helva sohbetleriyle ilmi ve edebî meclisler kurularak pek tantanalı ve haşmetli geçmiş olan bu devre, tarihimizde «Lâle devri» adı verilmiştir. Çiçek sevgisi ve merakı Türklerin hususiyetlerinden birini teşkil eden kıymetlerdendir; işlemelerimizde, kumaşlarımızda, çinilerimizde, kuyumculuğumuzda çiçek hemen yegâne süs motifi olmuştur. İbrahim Paşa devrinde ise, İstanbulda dünyanın en güzel çiçek bahçeleri kurulmuştu ve türlü çeşitleri ile lâle en çok itibar gören bir çiçek olmuştur. Zamanımızda Lâle devrinin hâtırası olarak Nevşehirde İbrahim Paşa hayratı ile İstanbulda birer sanat şaheseri olarak gösterilen Üsküdar iskelesi çesmesi ve Sultanahmed çesmesi vardır.

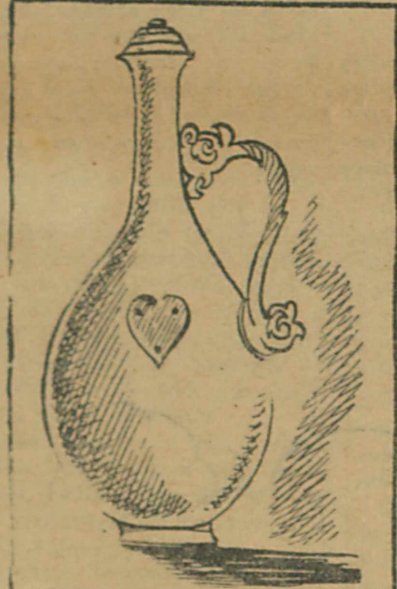

Tarihimizden Garib ve Meraklı Şeyler

MASUM HAYVANA EZİYET CEZASI

GEÇEN ASRİN İSTANBUL İKTİSAD AĞALARINDAN (BELEDİYE REİSLERİNDEN) HÜSEYİN BEY, EKMEK KÜFELERİ İLE ATINI BİR AĞACA BAĞLAYIP KAHVEDE İSKAMBİL OYNAYAN BİR SEYYAR EKMEKÇİYE MASUM HAYVANA EZİYET CEZASI OLARAK ATIN YERİNE BAĞLATMIŞ VE SIRTINDA EKMEK KÜFESİYLE AYNI MÜDDET BU VAZİYETTE BIRAKMIŞTI.

RAKIYA ASLANSÜTÜ DENİLİR.

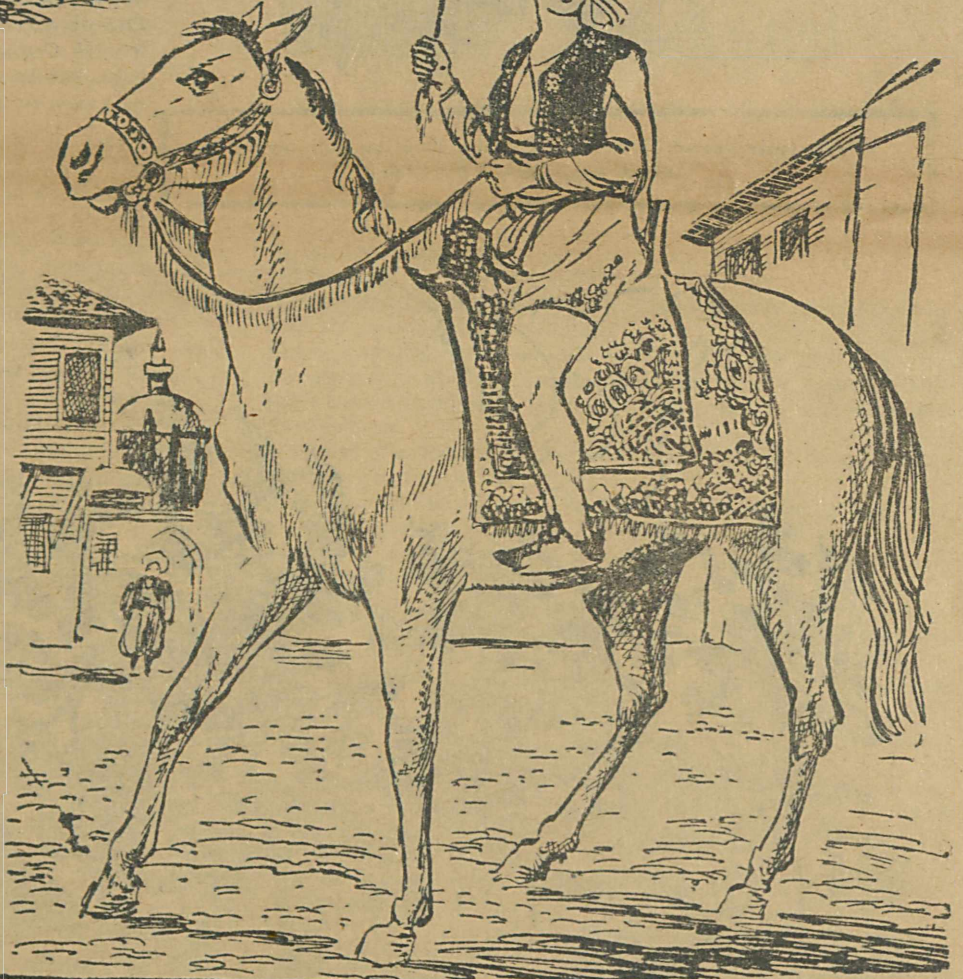
ESKİ MEYHANELERDE, İÇEN YÜREKLİ OLMAK GEREK MANASINA RAKI GÜĞÜMLERİNİN ÜZERİNE BİR YÜREK SEKİ KONURDU.

ŞEMSIYE MODASI

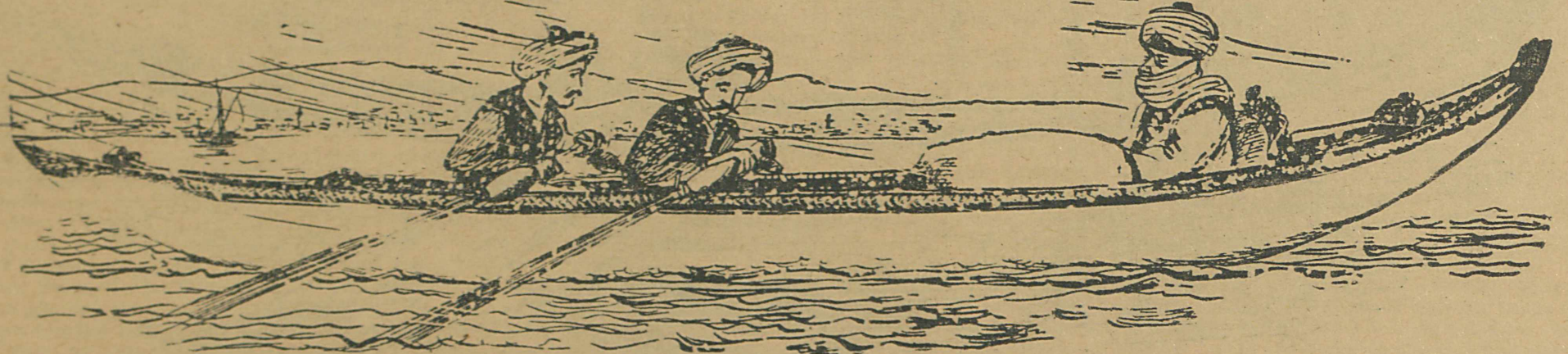
ON SEKİZİNCİ ASIR SONLARINDA İSTANBUL NEVCİVANLARI ARASINDA BİR ŞEMSIYE MODASI ÇIKMIŞTI; RENGA-RENK, İPEK PÜSKÜLLÜ ŞEMSİYELER, PIRPIRI KIYAFET, YALIN AYAKLI GENÇLERİN ELİNDE BİLE GÖRÜLÜRDÜ.

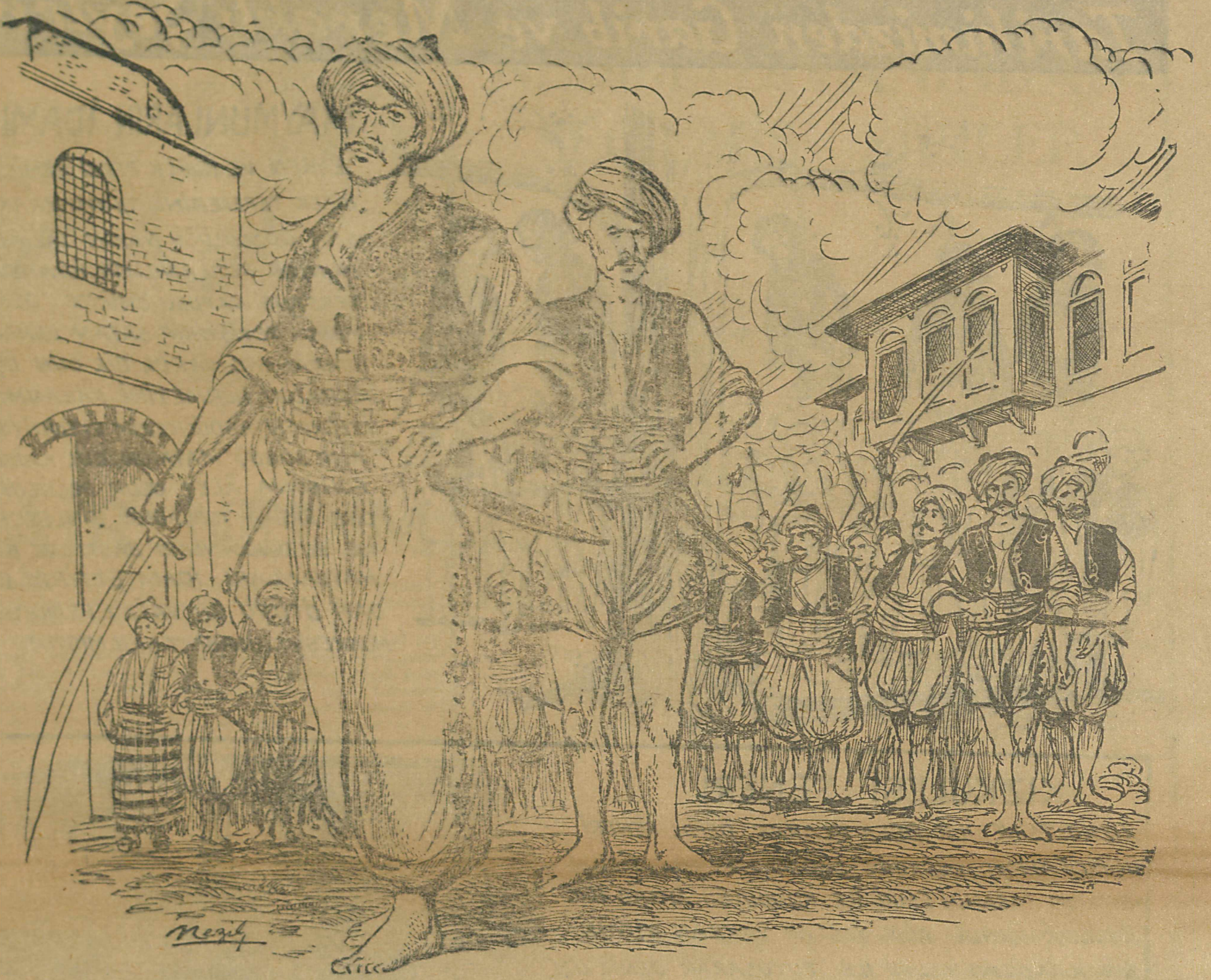
* KİBAR KÜÇÜKBEYLER, KÜLHANI LEVEND ESVAPLARI GİYERLER, AT ÜSTÜNDE ŞEMSIYE ACARAK DOLAŞIRLARDI.

MİZAH ŞAİRLERİ DE BUNLARA ŞARKILAR VE GAZELLERLE TAKILIRLAR ALAY EDERLERDİ.

GEÇEN ASRİN ULEMASINDAN VE MÜVERRİH'LERİNDEN SAHHAFLAR-ŞEYHİZADE ESAD EFENDİ İÇİN ŞEYHÜLİSLÂM OLMAK BÜTÜN ÖMRÜ BOYUNCA BİR GAYE OLMUŞTU. KIŞA RASTLAYAN BAYRAMLARDA, KAYIĞINA TANDIR KOYDURARAK SARAYA GİDER "PADİŞAH BENİ UNUTMASIN, ELBET BİRGÜN ŞEYHÜLİSLÂM TAYİN EDER", DERDİ. BU GAYESİNE EREMEDEN ÖLDÜ.

Hamam Uşağı Patrona Halil

1730 (Hicri 1143) ihtilâline kadar İstanbul hamamlarında tellâk taifesi büyük ekseriyetle Arnavdudu. Bu ihtilâlde askerden evvel silâha sarılmış olan büyük şehrin baldırı çıplak ve ayak takımının başına geçen Arnavud Patrona Halil, Beyazid hamamından çıkmıştı. Kendisinin bir tellâk veya nâtur olduğu hakkında şüpheye düşen müellifler vardır, bunlar, lâkâbı bir Patrona gemisindeki hizmetinden gelen Halilin sadece, ihtilâlin arifesinde hükümetin dikkatini celbetmemek üzere ayakdaşlarıyla beraber hamam-

da toplandıklarını ve geceyi orada geçirdiklerini söylerler. Ne gibi bir hissin tesiriyle olduğu bilinmez, Ürgübün Muşkara köyünden çıkarak Türk irfan ve sanatına büyük hizmetler yapmış olan şehid Damad İbrahim Paşayı sefahatle itham eden bazı tarihçiler de Patrona Halilin şahsında bir millî kahraman görmeye çalışırlar. Halil süfli mesleklerden olan tellâklıktan ve natırlıktan çıkarak kanlı bir ihtilâlin hercümerci içinde kısa bir müddet büyük şehrin mukadderatına hâkim olmuş bir zorbadır ki aşağıdaki ve-

sika bunun aydın bir şahididir. Bu vesikanın şimdiye kadar nazarı dikkati celbetmemesi şayanı hayrettir. Tarih kaynaklarımızın bildirdiği aydın bir hakikattir ki 1730 ihtilâline kadar İstanbulda tellâk ve natır hamam uşakları ekseriyetle Arnavudlardan olagelmisti. Şa'saali bir fikir ve sanat devrini kanlı bir ihtilâl ile yikan, bir hükümdarı tahtından indiren, kısa sürmüş de olsa koca bir İmparatorluğun mukadderatına bütün gızet ve süfliyeti ile hâkim olan Patrona'nın meş'um siması ve onun yalın ayaklı, siyah hamam uşağı pestemalli türedi hüviyeti Osmanlı sarayında unutulmamıştı. Patrona ile arkadaşlarının başlıcaları sarayda bir pusuya düşürülüp idam olunduktan sonra Birinci Mahmud kanlı ihtilâlin halk üzerindeki ürpertici tesirinin silinmesini beklemiş, ihtilâlden dört sene sonra İstanbul Kadısına gönderdiği bir ferman ile bütün İstanbul hamamlarında Arnavudların her ne sıfatla olursa olsun istihdam edilmelerini şiddetle yasak etmiştir. Ve bu yasak, Meşrutiyetin ilânı tarihine kadar yürürlükte kalmıştır; fermanın sureti şudur:

«Badelyevm hamamlarda tellâk ve nâtur alınmak ıktiza ettikte Arnavud taifesinden kebir ve sağır ferdi vahidi uğratmayıp Anadolu yakasından gelme Türk uşakların dan ve nefsi İstanbuldan zimmi cinsinden intihab olunup yarar kefilleri alındıktan sonra isim ve ci-

simleriyle (yani şekil ve şemâlin tarifıyla) deftere kayıd ve kadimden hamamlarında mevcut bulunup hini tahrirde isimleri deftere kaydolunan Arnavud taifesinden vefat edenlerin yerine ve bir tarik ile hamamlardan çıkıp vilâyetine gidenler badelyevm gelip tellâk olmak murad eyledikte alınmayıp yerlerine ecnası saireden alınmak cümlesine muhkem tenbih ve tekid olundu... H. 1147 (M. 1734)».

Bu defterin bir nüshası Beyazid Belediye Kütüphanesinde M. Cevdet elyazmaları arasındadır.

Arnavud olanların isimleri altına kırmızı mürekkeble «Arnavud» diye şerh verilmiştir. Bazı tellâkların isimleri altında da «boştancı, topçu, kalyoncu, hammal, cebeci, tulumbacı» gibi diğer meslek unvanları da kaydolunmuştur; bundan da anlaşılıyor ki, o zamanın asker ocaklarından birine giren İstanbul esnafı arasında hamam uşakları da vardır; Patrona Halil de, Bayazid hamamında tellâklık ederken aynı zamanda kalyoncu ocağına kayıtlı ve bir Patrona gemisi mürettebatı arasına ayrılmış bulunuyordu. O devrin tarih kaynakları da kalyoncuların türlü rezaletlerinden uzun uzadıya bahsederler; Halil, bu hezele ve hayta güruhu içinden çıkmış ve bir ihtilâl hercümercinde meş'um rolünü oynamıştır. 1730 ihtilâlini görmüş olan Hollandalı ressam Van Moor, Halil ile ayakbaşı Muslu Beşe'nin de bir a rada birer boy resmini yapmıştır;

yalın kılıç gösterilmiş olan bu iki serseri yalın ayaktırlar.

Bu eclâf zorbalığının diğer simaları da hamam uşağı Patrona'nın ayarındadırlar: Manav Muslu sakal salverip Yeniçeri ocağı kethüdası olmuştur. Halile ihtilâl günlerinde parasız et ve borç para veren kasab Yanaki Buğdan Voyvodalığına tayin edilmiştir. Bir cer softası olan Deli İbrahim İstanbul Kadısı olmuş, Etmeydanındaki Yeniçeri kışlasında 79 uncu cemaat ortasının koğuşunu mahkeme yapıp Kâğıdhane Sâdâbâd adı altında toplanmış birbirinden güzel yüzden fazla kasrın yakılması için fetva vermiştir; zavallı Sultan Mahmud ancak: «Yanmasun.. Rızam yoktur. Ağyare gülmüş oluruz.. Yıkılsun!» diyebilmiş; tellâk, ırgad, hamlacı, mavunacı, kaldırıcı, hammal bir sürü baldırı çıplak ve tabanı yanık eşirra bir kaç gün içinde o mamu reyi bir harabezara çevirmiş, dümdüz etmişti. Bizzat Patrona da şair Nedimin arkadaşı ve devrin güzide bir şairi Defterdar İzzet Ali Bey konağundan atmış, süfli zevklerini, bir kâşanede tatmine çalışmıştı. Sarayda idamlarından sonra, Patrona'nın, Muslu'nun, Sarac Mehmedin, Boynu Uurlu'nun ve daha sekiz on serserinin cesedleri Babı Hümayun önündeki Üçüncü Ahmed çeşmesi önüne atılmışlardı. Bir sanat şaheseri olan büyük meydan çeşmesi ile bu cesedler, tesadüfün bir garib cilvesile bir kaç gün ibret ile temaşa edilmişti.

- 1720 Üçüncü Ahmedin şehzadelerinin Okmeydanında onbeş gün onbeş gece devam eden sünnet düğünü.
- 1721 İstanbulda Kızkulesine ilk defa olarak bir deniz feneri konulması.
- 1721 Halicin arkasında Alibey deresi üzerinde Hüsrevâbâdın yapılması.
- 1721 İstanbulda büyük Balat yangını.
- 1721 Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendinin elçilikle gittiği Fransadan aydetti. Bu eserde İbrahim Müteferrika ve ilk Türk matbaası yazısına bakınız.
- 1722 Ramazanlarda İstanbulun iki minareli selâtin camilerinde mahyalar kurubnası için ferman.
- 1722 Kâğıdhane deresi üzerinde Sâdâbâdın yapılması.
- 1723 İran ile harb. İlk muzafferiyetler.
- 1724 Rusya ile Türkiye arasında İranın taksimi için İstanbul anlaşması. (Bu muahedeye göre Aras ırmağının aşağı mecrasından itibaren şimalde kalan Hazar sahili bölgesi, Hazarın cenub sahili, Geylân ve Mazenderan Rusyaya bırakılacaktı. İranın garb vilâyetleri Türkiye tarafından ilhak olunacaktı. Bu menfaatleri İranlılara karşı Rusya ve Türkiye müştereken müdafaa edeceklerdi. Bu uzlaşma bir kısım Azeri Türklerin ve Türk kalelerinin Rusyaya terki ve Derbend-Bakû dağ geçidi-

(Devamı 130 uncu sayfada)

Tarihimizden Garib ve Meraklı Şeyler

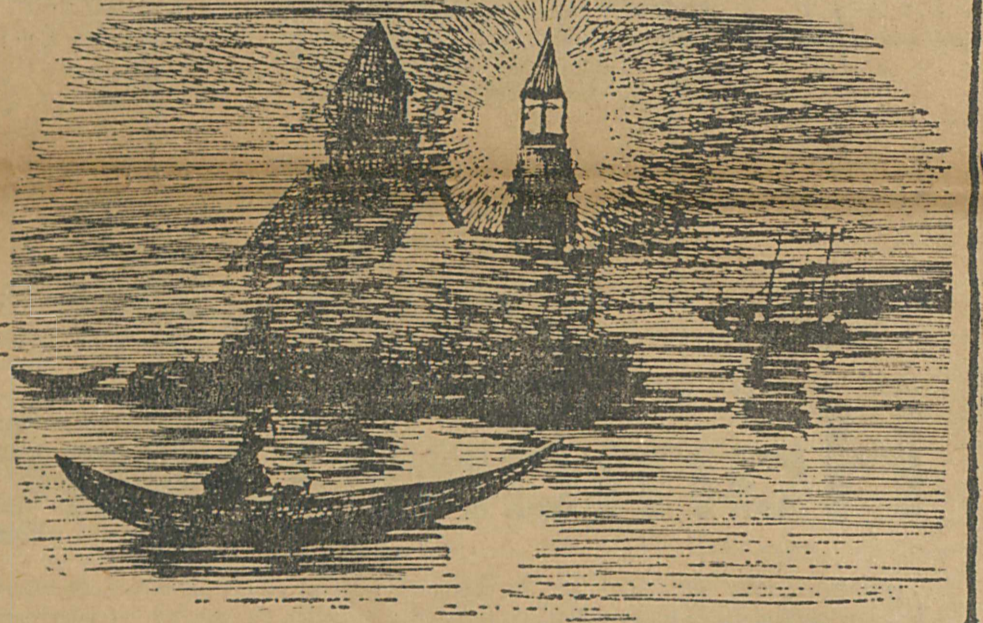

MAYMUNLARIN İDAMI

YELKEN VE KÜREK DEVRİ GEMİCİLİĞİNDE DİREK TEPELERİNE TIRMANARAK KORSAN GÖZCÜLÜĞÜ YAPAN TÂLİMLİ MAYMUNLAR KULLANILIRDI. İSTANBULDA TERSANE KAPUSU ÖNÜNDE "GEMİ MAYMUNU" YETİŞTİRİP SATAN ESNAF VE DÜKKÂNLAR VARDI. BİR GÜN ÜÇÜNCÜ MURADIN HÜRMETİNİ KAZANMIŞ VÂİZLERDEN ABDÜLKERİM EFENDİ (XVI. ASIR SONU) "MAYMUN, DUL KADINLARIN FUHŞUNA ÂLET OLUR MAHLUKTUR!" DİYE BAŞINA TOPLADIĞI BİNLERCE KİŞİ İLE BU DÜKKÂNLARI BASTI VE BİÇARE HAYVANLARI İDAM ETTİRDİ. BUNNDAN ÖTÜRÜ BU VÂİZ EFENDİYE "MAYMUNKEŞ" LAKABI TAKILMIŞTIR.

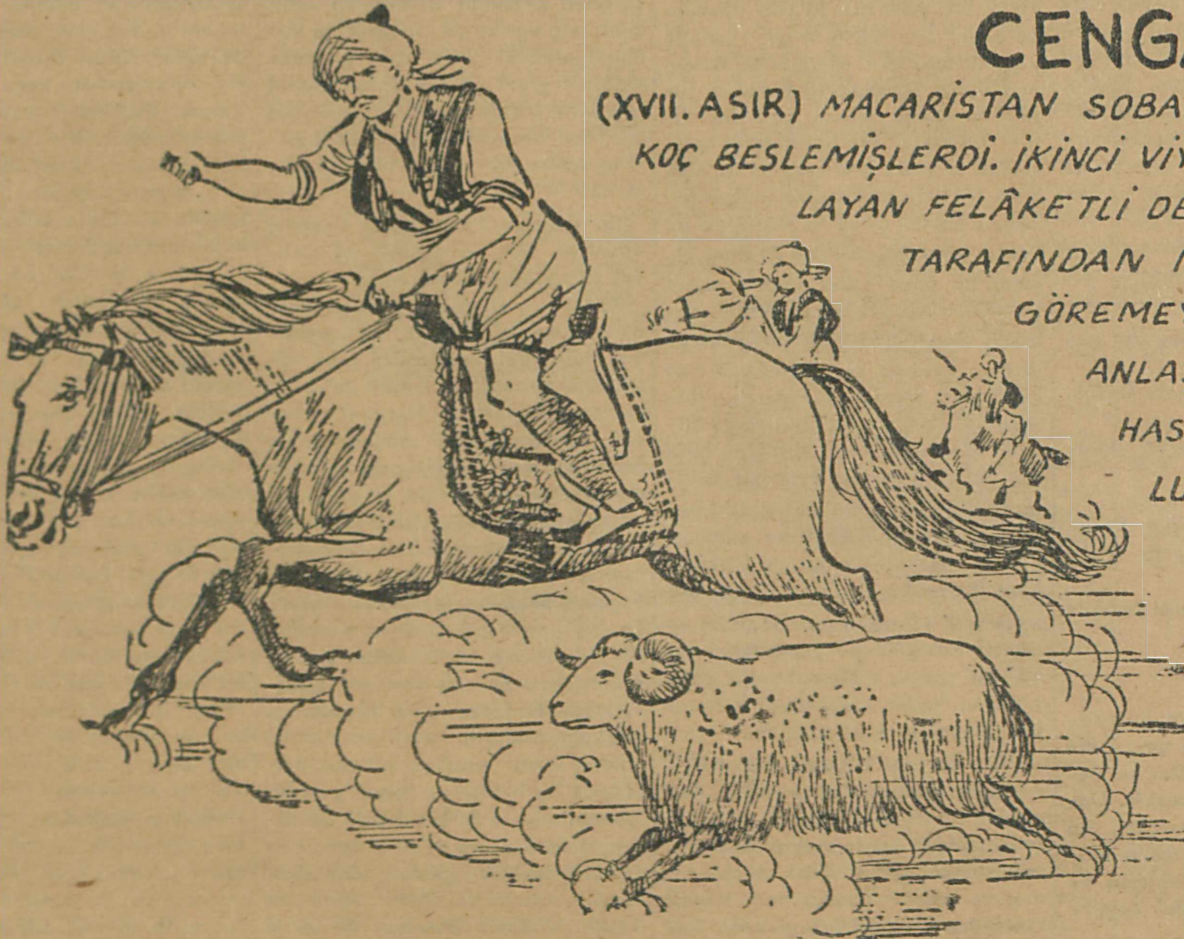
KIZKULESİ FENERİ

KIZKULESİNE İLK DEFA OLARAK DENİZ FENERİ ÜÇÜNCÜ AHMED DEVRİNDE SADIRAZAM NEVŞEHİRLİ İBRAHİM PAŞANIN EMRİ İLE KONDU. BU, AHSAB BİR KULECİK İÇİNDE AĞIR YAĞLAR YAKILAN BÜYÜK BİR KANDİLİNİ YALMI İLE TUTUŞARAK DENİZ ÜZERİNDE BİR MES'ALE GİBİ YANDI. VE DERHAL, KIZKULESİ DENİZ FENERİ İÇİN KARKIR BİR KULE YAPTIRILDI.

CENGÂVER KOÇ

(XVII. ASIR) MACARİSTAN SOBATZKA PALANGASI MUHAFIZLARI BİR KOÇ BESLEMİŞLERDİ. İKİNCİ VİYANA MUHASARASI BOZGUNU İLE BAŞLAYAN FELÂKETLİ DEVİRDE BU PALANGADA ALMANLAR TARAFINDAN MUHASARA EDİLDİ. KURTULUS İMKANI GÖREMİYEN TÜRK ASKERLERİ BİR SABAH ANLAŞARAK KALEDEN ÇIKTILAR VE MUHASARA HATTINI YARARAK BUDİN YOLUNU TUTTULAR. BESLEDİKLERİ KOÇDA ONLARLA BERABER ÇIKMIŞTI, MÜTHİŞ BOYNUZLAR İLE SEKİZ ON DÜŞMAN ASKERİ YARALAMIŞ VE KENDİNİ TUTTURMAYARAK BUDİNE GELMİŞTİ. BU GAZİ CENGÂVER KOÇ BUDİNDE BÜYÜK ŞÖHRET KAZANDI VE O YILIN KURBAN BAYRAMINDA KESİLDİ.

Yeniçeri Kahvehâneleri ve Nişan Alayı

Eski İstanbul kahvehaneleri arasında dikkate şayan olanı, ocaklarının lâğvına kadar büyük şehirde pek gürültülü bir hayata sahne olmuş bulunan yeniçeri kahvehaneleridir.

17 inci asır ortalarında Yeniçeri ocagının zaptı rapı bozulup da hemen bütün İstanbul esnafı ocağa yoldaş yazıldıktan sonra, kahveciler de, kahvehanelerinin kapısı üzerine mensup oldukları Yeniçeri örtasının nişanını asmağa başlamışlardır. Her örtanın yoldaşları da kendi nişanlarını taşıyan kahvehanelere çıkarılmışlardır.

Son elli yılı içinde ise yeniçeri ocağı, kelimenin en yerinde ve kuvvetli mânâsıyla bir haşarat yatağı olmuştu. Öyle ki, İstanbul civarında, meselâ Galata, Tophane, iki yakalı Boğaziçi köyleri ve bilhassa Üsküdar'da ırz ve namus sahipleri, fevkalâde bir lüzum görmedikçe evlât ve eyalini sokağa çıkaramazdı. Kız ve kadın şöyle dursun, dört kağı delikanlılar bile yeniçeri erâzifinin şeni sarkıntılarına uğradı. Bir 18 inci asır vakanüvisi, bu haşarât şöyle tasvir eder:

«Yeniçeri adı ile çoluğa çocuğa tecavüz eden manav, dellâh, hamal, bökçekçi ve kayıkçı makulesinden ve kögebaşı kabadayılardan olup pasakalya ve domuz kırımında, sokaklarda abalarını yayarak geçen hristiyanlardan birer ikişer para almağa tenezül eden utanmazlar, hangi ortaya mensup ise koluna o örtanın nişanını naksettirir, güya görenler korksun diye de kolları sıvalı gezerler. Başlarına bir endazeden uzun acayıp bir sarık sarıp sokak ve pazarlarda itlikten kinaye baldırı çıplak, yalın ayak dolanırlar.»

Yeniçeri kahveleri yukarıdaki sâhifelerde canlandırılan baldırı çıplak

külhanilerin sabahtan akşama kadar saz ve söz ve hattâ iyşü nûş, afyon ve esrar ile keyif çatıp eğlendikleri yerlerdi. Hemen hepsi gayet büyük ve fevkalâde süslü olan bu kahvehaneler, umumiyetle İstanbul manzarası en güzel yerlerine, bilhassa denize nâzır sur bedenleri üstüne yapılır, yahut, deniz üstüne kazıklarla atılmış salaşlarda kurulurdu. Her kahvehanenin mahub köçekleri, sazenceleri, kıssa hanları, eli ayağı düzgün tüysüz uşakları bulunurdu.

Peykeler kilim ve seccadeler, kuzu pöstekileri ile döşenir, duvarlara bektâşi levhaları asılır, yerlere firdolayı hasır döşenirdi. Tavandan peykelerin hizasına kadar inen camların önü çiçek saksuları, bilhassa fesleğenlerle donatılırdı. Kahvehanenin ortasında daima, etrafı saksularla süslü bir havuz ve fiskiye bulunurdu. Kahve ocakları ise bir gelin köşesi gibi süslenirdi. Kapaklı ve açık boy boy cezveler, dolap dolap fincanlar, en az bir kaç tanesi gümüş ve altın başlıklı billûr şişeli olmak üzere nargileler, kehribar ağızlıklı çubuklar, çiçekli oymalı levhalar bir servet teşkil ederdi. Ocak başında da, umumiyetle, kahvehane sahibinin evlât niyetine büyüttüğü bir delikanlı bulunurdu.

Her yeniçeri kahvehane yaptırıp açamazdı, kahvehane sahiplerinin hemen hepsi, en namlı yeniçeri zorbaları idi. Ocağın son yıllarında kahvehane sahibi olan yeniçeri zorbalarının en namlıları Kuledibi kahvehanesinin sahibi kalyoncu Burunsuz Mustafa, Hendek kahvehanesi-

nin sahibi Tersane başçavuşu Darıcal İbrahim çavuş, Çardak iskelesi kahvehanesinin sahibi 56 lı yoldaşlarından Galatalı Hüseyin Ağa, Toygar tepesi kahvehanesinin sahibi Tiflisli Ali, Balaban iskelesi kahvehanesinin sahibi Kız Mustafa, Esir Pazarı kahvehanesinin sahibi Babadağlı, Hasan Paşa hanı kahvehanesinin sahibi Sarhoş Mustafa, Irgat pazarı kahvehanesinin sahibi Turuncu Ömer idi.

Yeni yapılan bir yeniçeri kahvehanesi döşenip dayandıktan sonra, kapısının üstüne asılacak olan orta nişanı için parlak bir alay tertip edilerek ağılırdı. Orta nişanı, umumiyetle şimşir, nadiren de abanoz üzerine kabartma olarak işlenir, münasip boyalarla boyanır ve tezhib edilirdi. Kahvehanelerin nişan alayı, Süleymaniye'deki Ağa kapısından başlardı. Nişan levhasını baş karakollukçu başının üstünde tutardı. Kırk elli ve hattâ daha fazla delikanlılar, altın ve gümüş kılı hançerler, Keşmir şalları, Cezayir kesimi esvaplarıyla levhanı: önü ve ardi sıra yürürlerdi.

Alayın en önünde de elleri teberli bektâşi babaları bulunurdu. Soytarılar, çengiler, köçekler envai maskaralık yapıp oyun oynarlar, atlı alay çavuşları, nişanın geçeceği yollardaki halkı kırbaç ve kamçı ile dağıtarak: «Savulun bire savulun... Nişan geliyor!» diye bağırırlardı.

Yeni bir kahvehane açan bir yeniçeri zorbası, kahvehanesini kesesinden hemen metelik sarfetmeden döşer ve dayardı; o semtin, müslim ve gayrimüslim, zengin ve hallice ne kadar tanınmış siması varsa

isimlerini bir deftere yazar ve her ismin yanına dilediği eşyayı kaydedirdi; sonra adanlarından, gözülü pek zıprılgı, itliği ile tanınmış birisine bu defteri verir ve isimleri kayıtlı olanlara gönderirdi; bu serisi de: — Ağa selâm ediyor, defter gönderdi, kahvehane hediyesini bekler.. diyerek kesilen haracı tebliğ ederdi.. Bu tebliğ alanlar da, hi tereddüt etmeden hediyesini gönderir, hattâ korkusundan bizzat götürürdü.. Hele göndermesin.. Ne mahallesinde evinde, ne de dükkânında, işinde gücünde rahat yüzü göremez, türlü tecavüzlere uğrar ve hattâ öldürülebilir. Yeni açılan bu yeniçeri kahvesine, yeniçeriler kendi aralarında, en makbul hediye olarak bir kanarya kuşu götürürlerdi. Kanraya kuşu, kahvehane için bir uğur, maskot sayılırdı. Büyük bir yeniçeri kahvehanesinde en az 30-40 kanaraya kafesi bulunurdu.

Burada yeniçeriliğin rezâlet devrinden bazı hâtıralar kaydedelim.

Zorba küfeleri:
İstanbulda yaş sebze ve meyve ticaretine musallat olmuş zorbalar, işi daha ileri götürmüşler, kendilerinin nişan ve işaretlerini taşıyan hususî küfeler yaptırmışlardı; bunları, büyük şehre sebze ve meyve sevkedilen Marmara iskelelerinden peyledikleri yerlere gönderirlerdi; bostan ve bahçe sahipleri, mallarını bu küfelere yüklemeye ve yeniçeri zorbasının göndereceği para ile kanaate mecbur idiler. Hattâ bir seferinde, bir yeniçeri zorbası, Karamürselli bahçıvanlara pusula göndererek: Mal şu kadar noksan çıktı, bu kadarı çürük çıktı, hamaliye ve kantariye masrafları şu tuttu, sair resimler ve küfelerimizin kirası bu kadar, bama daha şu kadar borcunuz vardır, diye yazmış, bahçı-

vanlar da, bu pusulayı ibret olmak üzere, Karamürselde kahvehanenin duvarına asmışlardı.

Semer devirmek:

Yeniçeriler arasında, bir yoldaşın mensup olduğu bir ortayı bırakıp başka bir ortaya geçmesine semer devirmek denilirdi. Bu hal terk edilmez orta yoldaşlarına karşı en ağır hakaret sayılır, semer deviren yeniçeri muhakkak öldürülür ve bu yüzden iki yeniçeri ortası arasında kanlı boğuşmalar olurdu. Meselâ Galata yeniçerilerinden 25 inci orta yoldaşlarından biri 1810 da, gene Galata'nın muhafazasına memur 71 inci ortaya semer devirdiğinden Galata derhal karıştı, iki taraf mağaza, dükkân ve depoların kepenklerini kırarak şarap, su ve yağ varillerinden, fiğırlardan, dolu erzak guvallarından sokaklarda siperler yaptılar. Karşıdan silâh seslerini duyan İstanbul yeniçerileri de, taraftar buldukları bu iki ortadan birine yardım için kayıklarla aGalataya geçti; muharebe iki gün sürdü.

Kızıl bayram ve tulumbacılar:

O devirlerde sık sık çıkan yangınlardan birçoğunun da ocaklı eşkiya tarafından konulan kundaklarla çıktığı söylenir; zira her büyük yangın, bu gibi haşarılardan ve haytalar için bir yağma vesilesi olurdu, bundan ötürü yangına kızıl bayram derlerdi. Yeniçeri tulumbacılarına gelince, yangınlarda, yalnız kendilerine fazla para ve bahşış vaadeden zengin kimselerin konaklarını koruyarak ateşin yayılmasını önlemeye çalışmazlar, ateşten gayet uzak bir yer beklerler de, göz göre ateş tehdidi altında bulunan bir fakirin çatısına hortum tutmazlardı.

- 1740 İran Şahu Nadir'in Türk hududunu tecavüzü, Türk - İran muhasematının yeniden başlaması.
- 1740 Sadırazam Ahmed Paşanın azliyle Hekimoğlu Ali Paşanın sadareti.
- 1743 Sadırazam Hekimoğlu Ali Paşanın azliyle Ağa Hasan Paşanın sadareti.
- 1746 Kızlarağası Beşir ağarın ölümü. (Bu zat Birinci Mahmuda on altı sene kadar hizmet etmiş ve sonsuz bir nüfuz sahibidi; sadırazamları tıvır kukla haline getirmişti); Hacı Beşir ağarın kızlarağası teyini ve selefi gibi hükümete karşı müte-hakkim bir tavır takınışı, yeni kızlarağasının nüfuzu ile Sadırazam Ağa Hasan Paşanın azliyle Kethüda Abdullah Paşanın sadareti.
- 1746 Sadırazam Abdullah Paşanın azliyle Divitdar Emin Paşanın sadareti; bir müddet sonra Emin Paşanın azliyle Mustafa Paşanın sadareti.
- 1748 Birinci Mahmud'un hayır eseri olarak Nurosmaniye camii yapısına başlanması.
- 1754 Birinci Sultan Mahmud'un ölümü.

Üçüncü Sultan Osman

İkinci Mustafanın oğlu, Birinci Mahmudun küçük kardeşidir; 1754 te padişah oldu, elli altı yaşında bir ruh hastasıydı; şehir içinde sık sık tebdil geçerdi, ticaretle meşgul zengin bir İstanbullu kılık ve kıyafetle mahalle kahvelerine uğrar, kendisini «Topkapılı Osman Ağa» diye tanıtır, devlet kapısında işi sürüncemede kalmış kimselere kendisini tanıttak bir eda ile «Sadırazama git... Benden selâm söyle. Ahbabımdır.. Senin işini hallediversin!..» derdi. Kadından, bilhassa sarayın harem takımından nefret ederdi. Hareme girdiği zaman yoiundan çekilip kaçışmaları için ayakta bularının altına gümüş kabarsalar çaktırmıştı; hareme girerken padişahın ayak şakırtılarını işiten kadınlar, dairesine gitmek üzere geçmesi mutad olan yerlerden derhal uzaklaşırlardı. Devrin değerli vezirlerinden Hekimoğlu Ali Paşayı Sadırazamlıktan azlettikten sonra, sürgüne gönderilinceye kadar: «Gözümün önünde bulunsun!» diye Kızkulesine hapsedirmişti; ki bu âbide tarihi boyunca bu suretle bir sefer de mahpusane vazifesi görmüştü. Son Sadırazamı da devrin diğer kıymetli bir veziri Koca Ragıb Paşa olmuştu; Ragıb Paşayı da hiç bir şey yokken, sırf müfsitlerin entrikalarına âlet olarak azil ve hattâ idam ettirmek arzusunda iken kendisi bir kalb sektesinden öldü; padişahlığı 1758 başlarına kadar üç sene sürmüştü. Yenicami türbesinde b. bası İkinci Mustafanın yanına defnedildi.

ÜÇÜNCÜ SULTAN OSMAN DEVİRİNİN KRONOLOJİSİ

- 1754 Üçüncü Osmanın cülusu.
- 1755 *Künunusani*. Çok şiddetli kış, İstanbulda Halicde Defterdarla Sütlüce arasının donması.
- 1755 Sadırazam Mustafa Paşanın azli, Hekimoğlu Ali Paşanın sadareti; az sonra Hekimoğlu Ali Paşanın azliyle Naili Abdullah Paşanın sadareti; Naili Abdullah Paşanın azliyle Tevkii Ali Paşanın sadareti.

- 1755 İstanbulda büyük Hocapaşa yangını, bu arada Paşakapısı (Ba-biâli)nin yanması.
- 1755 Sadırazam Tevkii Ali Paşanın azli ve idamı ve Mehmed Said Paşanın sadareti.
- 1756 Yapısı biten Nurosmaniye camiinin resmi küşadı.
- 1756 Mehmed Said Paşanın azli ve ikinci defa olarak Mustafa Paşanın sadareti.
- 1756 İstanbulda büyük Cibali yangını.
- 1757 Sadırazam Mustafa Paşanın azli, Ragıb Mehmed Paşanın (Koca Ragıb Paşa) sadareti.
- 1757 Üçüncü Osmanın ölümü.

3 üncü Sultan Mustafa

Üçüncü Ahmedin büyük oğludur; 1716 da doğmuştu; 1758 de kırk iki yaşında padişah oldu; on dört yaşına kadar göçüklüğü, Lâle devrinin Binbir Gece masallarını andıran ihtişamı içinde pek sevilen bir

Üçüncü Sultan Osman ve Üçüncü Sultan Mustafa

sehzaade olarak geçmişti. Okmeydanında yapılan sünnet düğünü, on beş gün onbeş gece sürmüş ve İstanbulun bir daha göremeyeceği bir düğün olmuştu ki devrin büyük şairi Seyid Vehbi bu düğünü «Surname-i Hü-mâyun» adındaki meşhur eserile tarihimize maletmiştir. Sadırazam olarak bulunduğu Koca Ragıb Paşayı mevkiinde bırakmış ve saltanatının ilk beş yılında devleti bu namih vezir idare etmişti; programını «Mev-cud ahengi bozar işek eski düzeni de veremeyiz» cümlesinde toplamış olan Ragıb Paşa idare-i maslahat usulüne dayanan bir sulh politikası takib etmişti. Fakat, edebiyat tarihimizde büyük bir şöhreti olan Ra-gıb Paşanın ölümünden sonra 1768 de Rusya ile bir herb başladı. Har-

(Devamı 134 üncü sayfada)

Baklava alayı

Kanuni Sultan Süleyman zamanından kalma bir âdet olarak ramazan aylarının onbeşinci günleri Topkapı Sarayındaki Hırkai Saadet da-iresi ziyaret edilir ve bu vesile ile nünde bekleyen ve Enderunun en ocaklarına, 10 nefere bir tepsisi hesabı ile saray baklavası dağıtılırdı. Silahdar ağa I. inci orta neferleri arasında yazılı olan padişah için iki tepsisi baklava alırdı. sonra her orta dan ki nefer gelerek kendilerine aid baklava tepsilerini futularının düğüm yerlerinden yeşil boyalı sırk lara geçirirlerdi, bu suretle bütün asker baklavasını aldıktan sonra gü rültülü bir şekilde alayla kışlarına giderlerdi. Tepsilerle futalar ertesi gün saray mutfaklarına iade edilirdi.

Yeniçeri Ocağının, inzibati bozu-larak bir hasarat yatağı haline gel-diği zamanlar tepsilerle futalar geri getirilmez olmuştu küllhani «arsızlığı ile «Baklavalar o kadar güzeldi ki tepsisile futasile beraber yedik.» diye haber gönderirlerdi. Baklava alayları ayrıca türlü kepâzeliklere de vesile olurdu. Onsekizinci asır vak'ânüvislerinden Râsîd «Evsai bî edebânei neferâtı yeniçeriyân» baş-lığı altında şöyle bir vak'a kaydedi-yor: «Yeniçeri neferâtı mütâdi ka-dim üzere ramazanın onaltıncı günü matbahı hümayundan baklavalarını alub odalarına giderken çarşularda bî edebâne hareket ve nice dükkân-ları gaaret eyledikleri sem'i hüma-yuna vasil oldukça Kulkedhüdâsı ve yanında olan çorbacı ve odabaşılardan on kadar adam inzibatda tekâ-süllerinde azil edildiler ve sürgüne gönderildiler.»

Baklava alayı her sene İstanbul-uların eğlencelerinden birini teşkil ederken ocağın son devrinde dükkân ve çarşı yağması ile beraber ırz ehil hâtuñlara ve taze gençlere ye-niçeri hasarat ve erazilinin sözle ve eile uluorta tecavüze yeltendikleri bir baldırıçlıcak curcunası olmuştu; kaldı ki bu alay bir mübarek ayda yapılırdı.

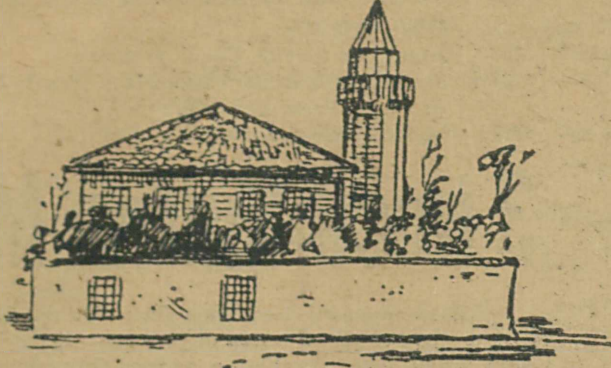

Tarihimizden Garib ve Merakli Şeyler

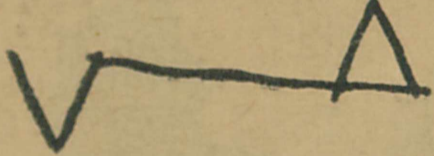
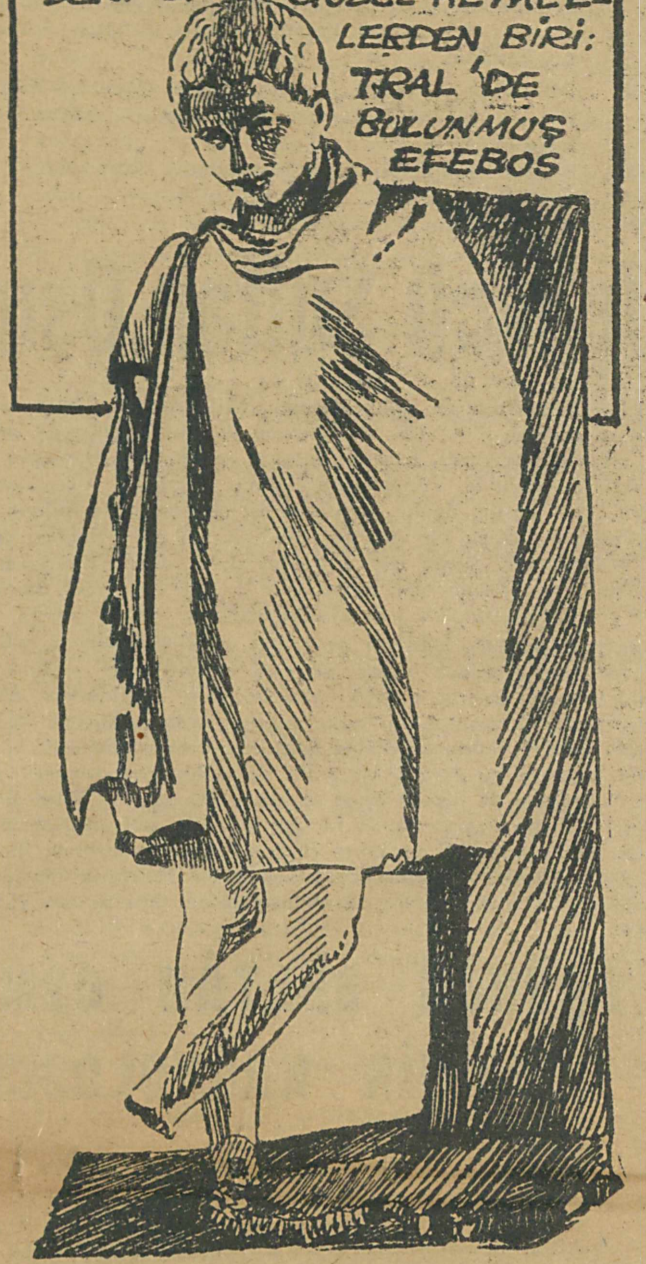
TARİHE KARIŞAN TIP-
LERDEN, AYI OYNATAN
CİNGENE

KASIMPAŞA'DA YELDEĞİRMENİ
MESCİDİ. 16. ASIR SONUNDA BİR
GECE İÇİNDE YAPILMIŞ İDİ.
ŞİMDİ MEVCUT
DEĞİLDİR.

İSTANBUL ANTIKİTE MÜZESİN
DEKİ EN GÜZEL HEYKEL-
LERDEN BİRİ:
TRAL'DE
BULUNMUŞ
EFEBOS

ARAP RAKAMLARIVLE
YEDİ VE SEKİZİN ARASINA
ÇEKİLMİŞ BİR ÇİZGİ
OKUMA YAZMA BİLMEYEN
BİR ABDÜLHAMİD PAŞASININ
İMZASIDIR.

KUMAŞCI GÜZELİ GÜMÜŞENENDAZE
LALE DEVRİNDE KAPALI ÇARŞIDA BİR KUMAŞCI
TEZGAHTARI OLAN FEVKELADE GÜZEL BİR
ERMENİ GENÇİ İSTANBULDA BU LAKAPLA
ŞÖHRET ALMIŞTI. DÜKKÂN HAFİFMEŞREP
KADINLARLA DOLUP BOŞALIRDI. TOYÇOCUK
BİR GECE MÜSLÜMAN BİR KADINLA
YAKALANDI
VE İDAMEDİLDİ

Büyük Dede Efendi

minde bu gibi binalar belediye tarafından satın alınarak büyük sahibinin hâtrası, bir beldenin şerefi olarak muhafaza edilir. Ölmez eserlerini birbiri arkasından vermeğe başlayan sanatkar, Üçüncü Selimin felâketinden sonra İkinci Mahmud tarafından da şahane bir himaye görmüş, Abdülmecid zamanında aynı şerefli mevkiini muhafaza etmiş; 1845 de zamanının değerli musikînaslarından Dellâl Zâde İsmail Ağa ve Mutfak Zâde Ahmed Efendi ile birlikte üçüncü defa olarak Hacca gitmiş ve memleketine dönmek nasib olmuyarak 79 yaşında Mekke'de ölmüş ve orada gömülmüştür. İsmail Dede Efendinin sanat kıymeti hakkında sanatkar Mes'ud Cemil Tel şunları söylüyor: «Üçüncü Selimin yenileşme isteklerini takib eden devrin bes tekârlarından hem ananeye bağlı, hem de yeni temayülü ile en iyi duymuş olanların başında büyük Dede Efendi gelir. O zamanlar saraya girmiş olan İtalyan musikisile kulaktan meşgul oldu, Dedenin bir çok eserlerinde, bilhassa «rast kâr nev»i ile «yine bir gülñihal..» şarkısında pek aydın görülür. O, Avrupa melodi kuruluşunu öylesine hazmetmiştir ki bu iki eseri kolayca armonize edilebilir. O, klâsik Türk musikî mektebini kudretle devam ettirmiş ve Garbden gelen sanat havasını, zamanının şartları içinde yadırgamadan teneffüs etmiştir. Bu bakımdandır ki Büyük Dede Efendiyi, musikî tarihimizin, bugünkü çalışmalarımız üzerinde bile tesiri ve mânası olan bir önemle tanımak, sevmek ve tâziz etmek lâzımdır.. Kâr, beste, semaî, şarkı, ilâhi ve âyin olarak iki yüze yakın eser bestelemiştir». (R. E. Koçu, Türk Tarihinin Elli Büyük Adamı»

Asıl adı Hamamî Zâde İsmail Dede Efendi, klâsik Türk musikîsinin ölmez şöretlerinden büyük bestekârdır; talebesi ve yine klâsik musikîmizin en kıymetli simalarından büyük sanatkar Zekâî Dede ile karıştırılmaması için kendisine «Büyük Dede Efendi» denilir. 1777 de İstanbul'da doğdu; babası on sekizinci asrın ikinci yarısında namılı vezirlerden ve Napolyonu Akâ ö-nünden çekilmeğe mecbur eden Cezar Ahmed Paşanın mühürdarlığında bulunmuş Süleyman Ağa isminde bir zat olup Cezar Paşa hizmetinden ayrıldıktan sonra İstanbul'da yerleşmiş ve hamamcılık yapmağa başlamıştı. İsmail Efendi bundan ötürüdür ki Hamamî zâde diye tanınmıştı. Daha sekiz dokuz yaşlarında ilköğretim talebesi iken musikîye hevesi ve sesinin fevkalâde halâveti nazarı dikkati çekmiş ve Hekimoğlu Ali Paşa camii yanında «Çamaşırcı mektebi» diye anılan bu mektebde ilâhîci başı olmuştu.

Mes'ud bir tesadüf eseri olarak devrin değerli musikînaslarından Uncuzade Mehmed Efendinin koşağı da o civarda bulunduğundan küçük İsmail'e karşı bir alâka göstermiş, zeki ve istidadlı çocuğa ilk

ciiddî musikî dersleri vermiştir. Ç zamanlar Yenikapı Mevlevihanesi de devrin bir sanat ve edebiyat mahfili, Süleyman Ağa da Mevlevî muhibbi idi; oğlu ile beraber her pazartesi ve perşembe günleri bu meşhur Mevlevihanedeki toplantılara giderdi; İsmail, Mevlevîliğin cazibesine kapılarak tarikata girmiş ve pek genc yaşında çileye girerek 1800 de derviş olmuştur. Yine bir Mevlevî muhibbi ve büyük bir musikî bilgini olan Padişah Üçüncü Selim bir gün bu Mevlevihaneyi ziyaretinde genc derviş İsmailin «Zülfündedir bahtı siyahım..» bestesini dinlemiş, İsmail Dedenin kudretli bestekâr dehâsını keşfetmiş ve huzuruna getirterek teşvik etmiş, kendisine, devrin tâbiri ile «ihşanı şahaned» bulunmuştur. Bundan sonra, sarayda Sultan Selimin huzurunda yapılan musikî toplantılarına çağırılmağa başlanmış, az sonra resmen bu sanatkar Padişahın musahibleri arasına alınmış ve sermüezzin tayin olunmuştur. Yine Sultan Selim tarafından hediye edilen bir saraylı ile evlenerek Akbıyık'da bir ev almıştır ki bu bina Akbıyık hamamı karşılarında hâlâ durmaktadır; Garb âle-

Üçüncü Sultan Selim ve İki Avrupalı Kız

de iki adından birini atmış olan Sultan Selim garb musikisine karşı de hayret kalmamıştı. Bir gün Arnavudköyünde hemşiresinin yanında bulunurken yatağı İki Sicilya kraliçesinin güzel kızı ile bir Fransız dilberi olan Fransanın İzmir konsolosunun kızı gelmiş iki Avrupalı dilber padişaha valsler, polkalar çalmışlar ve biri dam biri kavalie olarak dansetmişler, Sultan Selim hayran kalmıştı. Omru ve fa etseydi, klâsik musikimizin bu parlak devrinde garba doğru büyük bir reform hareketinin geleceği muhakkak idi.

Resmi pek severdi; değerli bir hattattır; bir enfiye tiryakisi idi. Son derecede, kendi felâketine sebep olacak kadar merhametli, son derecede nazikti. Orta boylu, uzun kumral sakallı idi, iyi ata biner, iyi ok atardı.

Vatanperver padişah şu kıtayı Kırmı kaybetmenin teessürü içinde söylemişti:

Kalalım mı kılıç altında öyle
Oturmak dinimizde var mı böyle
Esir etmiş nice tâtârı bir bir
Kırım Rusyada kalsun mu söyle
O Moskoldan varup ocum alayım
Ya düsmen içre helâk olan şöyle

ÜÇÜNCÜ SULTAN SELİM DEVİRİNİN KRONOLOJİSİ

- 1789 Üçüncü Selimin cülüsü.
1789 Donanmayı ve tersaneyi ihya eden ve zamanının Hayreddin Paşası denilen Cezayirli Gazi Hasan Paşanın Kaptan paşalıktan alınıp bir ordu kumandanlığına tayini ve derhal İstanbuldan cepheye hareketi (Paşanın sadece kendi kapısı kulu halkı 5000 kişi idi).
1789 Bir Türk ordusunun Rus ve Avusturyalıların müşterek hücumu karşısında Fokşan mağlûbiyeti.
1789 İsmail Paşa ordusunun Eflâk'da Boza = Bozeo bozgunu.
1789 Gazi Hasan Paşanın Mareşal Potemkin kumandasındaki büyük Rus ordusunu İsmail önünde ağır zayıf verdirerek bozguna uğratması.
1790 Türk ordusunun Şumnu kışlağına çekilmesinden istifade eden Rusların Akkırman kalesini zaptı.
1790 Belgrad, Semendire ve Fethülslâm kalelerinin Avusturyalılar tarafından zaptı.
1790 Sadırazam ve Serdar Kethüda Hasan Paşanın azli; Cezayirli

Üçüncü Sultan Selim Kızkardeşi Hatice Sultanı çok severdi; Osmanlı Sarayının an'aneleri dışında Hatice Sultan İstanbul mesirelerinde sık sık görünürdü. Bir gün kayık ile Büyükdereye gittiğinde Danimarka sefiri Baron dö Hübs'ün yalınsını görmüş, fevkalâde hoşuna giderek sefirin sarayına uğramıştı. Sultan Hazretlerinin bu ânî ziyaretinden pek ziyade mütehasis olan sefir, Sultanı parlak bir surette istikbâl ederek sarayın ve bahçelerinin her tarafını gezdirmişti. Hatice Sultan Baron dö Hübs'ün yalınsını ve bilhassa parklarını gezdikten sonra onlara âdeta hayran olmuştu. Kendi sarayını da tadil ettirmek ve böyle bahçeler yaptırmak arzusunda bulunduğunu izhar edince, Baron, Sultana İstanbulda bulunan

bir hediyesi ile karşılaşmışlardı: Kayığa nadide Kışmir şalları, müzeyyen ve kıymetli Hint kumaşları, sırmalı çevreler, saray şekerlemeleri gülyağı şişeleri konulmuştu. Bu haşmetli misafirperverlikten pek ziyade mütehasis olan Kont Dö Lüdorf, Hatice Sultana mukabele etmek istedi. Hem arzı şükran etmek ve hem de san'atkarane vazoları ve nadide mücevherattan mürekkep olan hediyesini takdim etmek üzere harikulâde güzel olan kızını Hatice Sultana gönderdi. O gün tesadüfen Üçüncü Selim de hemşiresinde bulunuyordu. Bir melek kaçar güzel olan Matmazel Lüdofa, Fransanın sabık İzmir konsolosunun kızı olan Matmazel Amurö refakat etmekte idi. İki genç kız, Hatice Sultana takdim edildiler. Sultan, matmazel Lüdofun vakur ve sakin etvarına, melek gibi yüzüne ve narin vücudüne hayran olmuştu. Matmazel Amuröye gelince, o da, zeki bir esmer güzeliydi. Şen ve suh bir kız idi. Bir erganon getirildi. Matmazel Amurö alafrağa havalar çaldı, sonra iki kız beraber dansettiler.

bir hediyesi ile karşılaşmışlardı: Kayığa nadide Kışmir şalları, müzeyyen ve kıymetli Hint kumaşları, sırmalı çevreler, saray şekerlemeleri gülyağı şişeleri konulmuştu. Bu haşmetli misafirperverlikten pek ziyade mütehasis olan Kont Dö Lüdorf, Hatice Sultana mukabele etmek istedi. Hem arzı şükran etmek ve hem de san'atkarane vazoları ve nadide mücevherattan mürekkep olan hediyesini takdim etmek üzere harikulâde güzel olan kızını Hatice Sultana gönderdi. O gün tesadüfen Üçüncü Selim de hemşiresinde bulunuyordu. Bir melek kaçar güzel olan Matmazel Lüdofa, Fransanın sabık İzmir konsolosunun kızı olan Matmazel Amurö refakat etmekte idi. İki genç kız, Hatice Sultana takdim edildiler. Sultan, matmazel Lüdofun vakur ve sakin etvarına, melek gibi yüzüne ve narin vücudüne hayran olmuştu. Matmazel Amuröye gelince, o da, zeki bir esmer güzeliydi. Şen ve suh bir kız idi. Bir erganon getirildi. Matmazel Amurö alafrağa havalar çaldı, sonra iki kız beraber dansettiler.

Hemşiresi genç matmazellerle meşgul iken, Sultan Selim Meiling ile beraber, bir kafes arkasından kendilerini seyrediyordu. Kızlar Üçüncü Selimin pek hoşuna gitti. Bilhassa danslarına meftun olmuştu. Meiling'i göndererek onları tebrik ettirdi ve kızlara kıymetli hediyeler verdi.

Gazi Hasan Paşanın sadareti ve serdarlığı.

- 1790 Rusların Bender'i zaptı.
1790 Prusya ile ittifak muahedesi.
1790 Sadırazam Gazi Hasan Paşanın Şumnu'da hummaya tutularak vefatı; Ruscuklu Hasan Paşanın sadareti.
1791 Adalar Denizinde ve Akdenizde Rus bayrağı çekerek korsanlık eden Rusların donanmayı hümayun tarafından takib ve tenkili (bu korsanların en mütecasir ve küstağı Karakağan ve Lâmbro'dur).
1791 Büyük âlim Gelenbevi İsmail Etendinin vefatı.
1791 Karadenizin şimali şarkı sularında deniz muharebesi. ağır şekilde hırpalanan Rus donanmasının «salkım saçak» Kefe limanına firar ve ilticası.
1791 1789 da başlamış olan Fransız Büyük İhtilâli Avrupada hürriyet ve milliyet fikirlerini yayması üzerine birer müstebid hük-

(Devamı 141 inci sayfada)

Tarihimizden Garib ve Meraklı Şeyler

KARILARININ VE ANASININ KAVGALARINDAN KAHROLARAK ÖLEN HALİL AĞA İSMİNDE BİR ADAMIN VASİETİYLE KABİR TAŞINA ŞU SATIRLAR YAZILDI: KARI DIRILTISINDAN ÖLEN ESSEYİD HALİL AĞA NIN RUHUNA FATİHA.

HİCRİ SENE 1260
(İSTANBUL MERKEZEFENDİ MEZARLIĞI'NDA)

ASRİMİZ BAŞININ SAZENDELERİNDEN UDİ APET (AFET) SAZINI EKSERİYA ENSESİNDE ÇALARDI.

DÜNYANIN EN BÜYÜK KAHVE FALCISI DARÜŞŞEFAK'IN KIYMETLİ RESİM MUALLİMİ AGÂH BEY MERHUM BÜYÜK BİR AŞKIN İSTIRABI İLE KİTİĞİ KAHVE FALLARINDA GÖRÜNEN ŞEKİLLERİ BİR DEFTERE RESMELMİŞ, OKUDUĞU HÜKÜMLERİ YANINA KAYDETMIŞ VE BUNUSURETLE YER YÜZÜNDE BİR EŞİ BULUNMAYAN HARİKULADE ORJİNAL BİR ESER YARATMIŞTIR.

ON SEKİZİNCİ ASIRDA ZENGİN BİR ALİ PAŞA KÜÇÜK OĞLUNA BÜYÜK BİR MİRAS BIRAKTI. SADRAZAM HEKİMOĞLU ALİ PAŞA, TEK GÖZ MEHMET EFENDİYİ ÇOCUĞA VASİ TAYİN ETTİ. ÇOCUK, BİR GÜN SADRAZAM HUZURUNA ÇIKARAK: "BENİ İSRAFTAN KORUMAK İÇİN TAYİN ETTİĞİNİZ VASİ, KULLANDIĞI BÖZLÜĞE GÖRMİYEN GÖZÜ İÇİN DE CAM TAKTIYACAK KADAR MÜSRİFTİR."

DEYİNCE, HEKİMOĞLU ZENGİN PAŞAZADEYİ

SERVETİNE SAHİPOLMAKTA SERBEST BIRAKTI.

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerle İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu

OGNIST0401402